

TARTU ÜLIKOOL

Pärnu kolledž

Turismiosakond

Julia Laidvee

**AGROTURISMI MÕJU KOHALIKULE
KOGUKONNALE JA ANI-HANSO SIIDRITALU
NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Liina Käär, MA

Pärnu 2023

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Liina Käär

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Tiina Tamm

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Julia Laidvee

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Agroturismi areng ja mõju kogukonnale	8
1.1. Agroturismi areng	8
1.2. Kogukonna mõiste ja ankurorganisatsioonid	12
1.3. Agroturismi seos kohalike kogukondadega	17
2. Empiiriline uurimus agroturismi rakendamises Jaanihanso Siidritalu näitel	23
2.1. Ülevaade agroturismist ning kogukondadest Eestis	23
2.2. Uurimuse meetodika, valim ja andmeanalüüsi meetod	30
2.3. Uuringu tulemuste analüüs	33
2.3.1. Majanduslik dimensioon	33
2.3.2. Sotsiaal-kultuuriline dimensioon	37
2.3.3. Institutsionaalne dimensioon	40
2.3.4. Keskkondlik dimensioon	41
2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud	44
Kokkuvõte	52
Viidatud allikad	55
Lisad	62
Lisa 1. Seitse kogukonna kapitali	63
Lisa 2. Põhja-Pärnumaa valla elanike rahulolu	64
Lisa 3. Intervjuu küsimused kogukonnaliikmetele	65
Lisa 4. Ekspertintervjuu küsimused	67
Summary	68

SISSEJUHATUS

Kaasajal on tähtsale kohale tõusnud jätkusuutlik põllumajandus, mis tähendab põllumaa ning loodusressursside teadlikku ja oskuslikku kasutamist, mille tulemusel muutuvad kogu looduskeskkond ning sealsed ökosüsteemid kestlikuks, st ressursse ja maad on võimalik kasutada ka hilisemas tulevikus. Jätkusuutlik põllumajandus ei sisalda mitte ainult keskkondlikke aspekte, vaid ka majanduslikke ning sotsiaalseid. Näiteks, kui loodusressursse kasutatakse tõhusal viisil, paraneb maapiirkonna majanduslik olukord ning seeläbi tekib juurde uusi töökohti kohalikele elanikele. (Ammirato & Felicetti, 2014, lk 19)

Pikaajalise probleemina toovad Ammirato & Felicetti (2013) välja põllumajandusettevõtete raskused tulude kasvu suurendamisel. Üheks lahenduseks oleks vähendada vahendajaid tarneahelas. See võimaldaks ettevõtetel suhelda vahetumalt oma tarbijatega, mis omakorda suurendaks klientide usaldust ning pakuks n-ö garantiid kvaliteetsele tootmisele. (Ammirato & Felicetti, 2013, lk 482) Sel juhul tekib seos agroturismiga, kus põllumajandusettevõtte pakub inimestele lisaks põllumajandustoodetele ka erinevaid turismiteenuseid (Gil Arroyo jt, 2013, lk 45; Kothari & Perwey, 2021, lk 94; Roman jt, 2020, lk 1; Santeramo & Barbieri, 2017, lk 139).

Kothari ja Perwey (2021) toovad välja agroturismi positiivsed küljed. Agroturism suurendab turistide teadlikkust loodusest, kultuurist ning maaelust. Põllumajanduslike tööde käigus saadud teadmisi saab turist rakendada hiljem oma igapäevaelus, mis läbi muutub ka tema enda elupaik paremaks ja tervislikumaks kohaks. Tänu agroturismile saab külastaja tutvuda kohaliku käsitööga ning seda soetades reklaamib ta kohalikku toodangut oma lähedastele ja tuttavatele. Seega on agroturism maailmapilti avardav ning mõlemale osapoolle kasu toov turismiliik. (Kothari & Perwey, 2021, lk 97) Siiski ei soovi mõned ettevõtted agroturismiga tegeleda. Selleks võib neil olla mitmeid põhjuseid, näiteks lisakohustuste ning liigse vastutuse tekkimine, hirm muutuda läbinisti

turismiettevõtteks, samuti privaatsuse kadumine pereettevõtete puhul. (Mahaliyanaarachchi, 2015, lk 201)

Agroturismiga on lisaks kohalikele ettevõtetele tugevat seotud ka maakogukonnad. Maakogukondi ühendavad kogukonnaliikmete jaoks sarnased põhimõtted ja väärtused, infrastruktuur ja kultuur ning tihe kogukonnaliikmete vaheline koostöö. Kuna viimastel aastakümnetel on olnud trendiks inimeste kolimine maapiirkondadest linnadesse, on seeläbi halvenenud ka kohalike kogukondade majanduslik olukord. Vähenenud on ettevõtete tootlikkus, töökohtade arv ning üldine jõukus. (Ammirato & Felicetti, 2013, lk 482) Agroturismi võrgustikku (ettevõtted, kogukond, külastajad, reisikorraldajad) saab suurendada nendes piirkondades, kus kogukonnaliikmed suhtlevad aktiivsemalt kohalike agroturismiettevõtetega (Ammirato & Felicetti, 2014, lk 20–21).

Agroturismi praktika mujal maailmas on näidanud, et see uudne turismiliik suurendab kohaliku kogukonna jätkusuutlikkust ning toob kogukonnale kaasa suurel hulgal positiivseid sotsiaal-majanduslikke mõjusid: töökohtade kasv, elukvaliteedi paranemine, isikliku arengu suurenemine. Muuhulgas aitab agroturism säilitada ja parendada looduskeskkonda, sest agroturismi käigus kasutatakse loodusressursse võimalikult säästlikult ja läbimõeldult, nagu näiteks seda tehakse orgaaniliste toiduainete kasvatamises või tootmises. Samuti säilivad tänu agroturismile kogukondlikud traditsioonid ja väärtused – kohalikud saavad esitleda ja müüa turistidele oma käsitööd. Agroturism on hea viis ka siseturismi kasvuks, mis suurenes just COVID-19 pandeemia ajal. (Kothari & Perwej, 2021, lk 95–97)

Käesoleva sajandi alguses arenes USA-s välja ankurorganisatsiooni mõiste. Ankurorganisatsioon on ettevõtte, mis tegutseb aastaid ühes kohas ning kujundab enda ümber edukalt toimiva majandusvõrgustiku ja kogukonna. (Blackburn & Kitching, 2015, lk 5; Taylor & Luter, 2013, lk 3–4) Teisisõnu, tänu organisatsiooni tegevusele suureneb ka kogukond. Ankurorganisatsioon mõjutab oluliselt kogukonda nii majanduslikult kui sotsiaal-kultuuriliselt. Ankurorganisatsioonideks võivad olla ülikoolid, kohalikud omavalitsused, muuseumid, raamatukogud, haiglad ning paljud teised kogukonnapõhised asutused ja ettevõtted. Ankurorganisatsioonid võivad olla põhirõhult nii sotsiaalse suunitlusega kui ka kasumi teenimise eesmärgil tegutsevad ettevõtted. (Blackburn & Kitching, 2015, lk 5)

Eestis on agroturismi uuritud vähe. Peamiselt on nendele keskendunud erinevad lõputööd, näiteks Veber, 2014; Ats, 2017; Saluvee, 2022. Nendes töödes käsitletakse agroturismi rolli maaelus, võimalusi põllumajandusettevõtetele ning jätkusuutlikkust ettevõtluses. Käesolevas lõputöös uuritakse agroturismi mõju kohalikule kogukonnale. Töö uurimisprobleemiks on kohalike kogukondade madal teadlikkus agroturismi mõjust nende arengule. Kuna agroturismi on Eestis vähe uuritud ning eelnimetatud töödes pigem üldisel tasandil, siis soovib autor uurida, kuidas mõjutab agroturism põllumajandusettevõtet ümbritsevat kohalikku kogukonda. Mida rohkem süveneda agroturismiettevõtte töö- ja toimimisprotsessi ning selle seosele ümbritseva kogukonnaga, seda tõhusamalt saab uurida agroturismist tulenevat positiivset mõju kogukonnale ja potentsiaalseid murekohti, mis vajavad täiendavat tähelepanu.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada agroturismi mõju seda ümbritsevale kohalikule kogukonnale ning teha ettepanekuid teemaga seotud institutsioonidele agroturismi võimaluste kaardistamiseks ja arendamise toetamiseks kohalikus kogukonnas. Eesmärgist tulenev uurimisküsimus on järgnev: milline on agroturismiga tegeleva ettevõtte mõju kohalikule kogukonnale? Peamised uurimisülesanded on:

1. Teoreetilise ülevaate koostamine agroturismi arengust, kogukondadest, ankurorganisatsioonidest ning agroturismi ja kogukondade omavahelisest seosest.
2. Kvalitatiivse uurimuse planeerimine ja valimi koostamine kohaliku kogukonna elanike põhjal.
3. Empiirilise uurimuse läbiviimine (poolstruktureeritud intervjuud) kohalikus kogukonnas (Pärnu-Jaagupi, Halinga ja Libatse).
4. Intervjuude transkribeerimine.
5. Saadud tulemuste sisuanalüüs ja tõlgendamine.
6. Saadud tulemuste põhjal järelduste ja ettepanekute tegemine kohalikule omavalitsusele agroturismi võimaluste kaardistamiseks ja arendamise toetamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutas autor kvalitatiivset meetodit: kogukonnaliikmetega viidi läbi poolstruktureeritud intervjuud. Lisaks andis käesoleva töö tarbeks ekspertintervjuu Eesti Talupidajate Keskliidu tegevjuht Kerli Ats.

Töö koosneb kahest peatükist ning nende alapeatükkidest. Esimeses osas kirjeldatakse agroturismi arengut maailmas, seletatakse lahti ankurorganisatsiooni ning kogukondade mõiste ja tuuakse välja seosed agroturismi ning kogukondade vahel. Töö teine osa keskendub autori läbi viidud uuringule Pärnu-Jaagupi ja Libatse kogukondades. Antakse ülevaade agroturismist Eesti tasandil ning tutvustatakse Jaanihanso Siidritalu. Lisaks kirjeldab autor uurimuse metoodikat. Teises peatükis kajastatakse uuringu tulemusi jätkusuutlikkuse prisma nelja dimensiooni kaupa ning tehakse nende põhjal järeldused ja edasised ettepanekud teemaga seotud organisatsioonidele.

1. AGROTURISMI ARENG JA MÕJU KOGUKONNALE

1.1. Agroturismi areng

Agroturismi kui mõistet on mitmetes allikates käsitletud erinevatel viisidel. Maailma Turismiorganisatsiooni andmetel on agroturism üks maaturismi kitsamatest suundadest. Maaturism (ik *rural tourism*) on turismiliik, mille käigus turist kogeb midagi, mis on seotud looduse, maa-elu, või põllumajandusega. Elamuse võib tekitada näiteks mõni konkreetne tegevus, vaatamisväärsus või toit. Maaturismiga tegeletakse kohtades, kus on:

- hõre asustustihedus,
- suur osa maastikku kaetud kas põllumaade või metsaga ja
- kohalikud traditsioonilised eluviisid. (UNWTO, *n.d.*)

Maaturismi hakati viljelema 18. sajandi teises pooles Saksamaal, mil algas romantismi ajastu. Sel ajal reisisid jõukamad inimesed loodusesse, et nautida, mida ümbritsev neile pakkuda suudab. Populaarseks sai mägironimine ning päevituskultuur. (Santucci, 2013, lk 187) Maaturism tänapäeval kujul arenes välja pärast teist maailmasõda. Järjest enam on hakatud hindama turismis personaalseid ja autentseid lähenemisi, mis aitavad vabaneda rutiinsest argielust ning mida massiturismi tooted ja teenused pakkuda ei suuda. (Ayazlar & Ayazlar, 2015, lk 167) Maaturism suudab rahuldada tänapäeva uusi trende, milleks on suurenenud huvi looduse, maa-elu ja kultuuripärandi vastu ning elukvaliteedi parandamine puhtama vee, toidu ja saastevaba õhu abil (Ammirato & Felicetti, 2014, lk 20). Lisaks agroturismile kuulub maaturismi valdkonda ka loodus-, kultuuri-, öko- ja külaturism (Kothari & Perweej, 2021, lk 94).

Põllumajandus on oluline majandusharu, mis parandab maapiirkondades elujärge ning suurendab sealset majanduskasvu (Segura, 2010 kaudu Ammirato & Felicetti, 2014, lk 18). Ühtlasi on põllumajandus riigi arengu aluseks, sest kui suureneb põllumajanduslik tootmine, saavad sellest kasu veel mitmed majandussektorid, lisaks riigi elanikud.

Jätkusuutliku põllumajanduse eesmärk on kasutada põllumaad viisil, et kõik looduslikud ressursid oleks saadaval ka tulevikus, st need ei hävine põlluharimise käigus, vaid suudavad taastuda oma algupärasel moel. Samuti on jätkusuutlikul põllumajandusel sotsiaal-majanduslik pool. Kõiki põlluharimiseks vaja minevaid ressursse peab kasutama nii, et need aitaks kaasa maapiirkonna arengule. Näiteks teeb seda töökohtade loomine kohalikele. Jätkusuutliku põllumajandusega on tugevalt seotud jätkusuutliku maaturismi arendamine, kuhu alla kuulub ka agroturismi arendamine. (Ammirato & Felicetti, 2014, lk 18–19)

Agroturismi tekkimise teooriaid on mitmeid. Näiteks, agroturism tänapäevases käsitluses arvatakse olevat kujunenud 19. sajandi teisel poolel, kui Itaalia aristokraadid reisisid suvise kuumalaine tõttu mägedesse ning peatusid sealsetes taludes (*villegiatura*). Samalaadset reisimist on täheldatud ka mujal maailmas, sh Ameerika Ühendriikides, kus Lõuna-Carolina osariigis liiguti suvel lõunaosast põhjaossa. (Lamie jt, 2021, lk 574) Malaisias aga tutvustati agroturismi talupidajatele esmakordselt alles 1991. aastal. Eesmärk oli aidata talupidajatel suurendada oma sissetulekut ning vähendada seeläbi riigi üldist vaesust. Sama nähtus leidis aset ka Filipiinidel ja Tai Kuningriigis. (Jaunis jt, 2022, lk 77, 79) Aastal 2021 võitis ühendus nimega Rural Tourism Africa Maailma Agroturismi auhinna jätkusuutliku ettevõtluse edendamise ning agroturismi tutvustamise eest Aafrikas (Grillini jt, 2022, lk 2).

Agroturism kui mõiste arenes välja alles 20. sajandi lõpus. Oluline on aasta 1985, mil Itaalias võeti vastu agroturismi (*agriturismo*) hõlmav seadustik (Ana, 2017, lk 7; Lamie jt, 2021, lk 574). Selles seadusandluses käsitleti agroturismi põhikomponente: majutust talupidamises ning talu sissetulekuallikate mitmekordistamist. Agroturismi reguleeriv seadustik on igal pool maailmas mõjutatud suures osas sellest, kuidas on seda mõistet defineerinud ja lahti mõtestanud valitsus ning teised asjaosalised ametkonnad. Liiga üldise definitsiooni puhul võib kannatada kogu turismitoote kvaliteet, seevastu üleliia konkreetsete selgitustega võidakse agroturismi hakata pidama nišiturismiliigiks, mida ei taheta rahaliselt toetada. (Lamie jt, 2021, lk 574) Agroturismil puudub ülemaailmne ametlik ja ühine definitsioon. Järgnevas tabelis 1 (lk 10) on töö autor erinevatest allikatest kokku koondanud agroturismi definitsioonid.

Tabel 1. Agroturismi definitsioonid

Mõiste	Definitsioon	Allikas
Agroturism	„Põllumajanduslikes taluettevõtetes läbi viidavad talupidamisega seotud meelelahutuslikud ja hariduslikud tegevused.“	(Gil Arroyo jt, 2013, lk 45)
	„Agroturism hõlmab endas talupidamiste võimalust suurendada oma sissetulekut ja täiendada oma tooteid, sealjuures paralleelselt harida talupidamisega mitte tegelevaid huvilisi ja kaasata oma tegevustesse ka kogukonda.“	(Busby & Rendle, 2000; Che, Veeck & Veeck, 2005; Bowler jt, 1998; McGehee & Kim, 2004; Mitchell & Turner, 2010; Black jt., 2001; Ollenburg & Buckley, 2007; Tew & Barbieri, 2012 kaudu Schilling jt, 2012, lk 200)
	„Põllumajandusliku ettevõtte (talu, rantšo) külastamine vaba aja veetmise, meelelahutuslikel või hariduslikel eesmärkidel.“	(Santeramo & Barbieri, 2017, lk 139)
	„Maaturismi vorm, mille puhul turistid saavad näha oma võõrustaja eluolu ning võtta osa traditsioonilistest põlluharimistegevustest, rikkumata sealjuures ümbritsevat keskkonda.“	(Kothari & Perwej, 2021, lk 94)
	„Maaturismi osa, mis võimaldab puhata aktiivselt ning mille puhul talu pakub aastaringselt turistidele erinevaid põllumajandusega seotud tegevusi ja teenuseid.“	(Roman jt, 2020, lk 1)

Tabelis välja toodud agroturismi definitsioonides leiab mitmeid ühisjooni. Kõikide mõistete seletuste sisuks on talupidajate ja turistide omavaheline suhe. See suhe väljendub ühistes vaba aja veetmise tegevustes, mis on külastajate jaoks paralleelselt nii meelt lahutavad kui ka harivad. Samuti on mainitud taluettevõtete võimalust suurendada oma sissetulekut, pakkudes erinevaid tegevusi ja teenuseid, mis toetaks ühtlasi turistide vaba aja veetmise soove. Agroturistid on huvitatud nii põllumajandusest kui kohalikust kultuurist, toidukunstist, käsitööst ja folkloorist ning agroturismiettevõtte peab tegelema põllumajandusliku tootmisega, st turism on tema teine sissetulekuallikas (Ana, 2017, lk 7–8). Peamiselt motiveeribki talusid agroturismiga alustama väike põhisissetulek, mida suurendada turismist teenitava tuluga (Grillini jt, 2022, lk 2).

Agroturismi puhul pakuvad põllumajandusettevõtted külastajatele võimalust osaleda erinevates ettevõttega seotud tegevustes, nagu näiteks ringkäigud, talutoodete valmistamine, saagikoristus vms. Pakutavate teenuste hulka võivad kuuluda ka majutuse

ja toitlustuse pakkumine. (Ammirato & Felicetti, 2014, lk 21) Lamie jt (2021, lk 576) on välja toonud, et agroturismiettevõtte teenused võiksid sisaldada hariduslikku poolt (koolitused, ringkäigud), otsemüügi võimalust (klient ostab seda, mida ise saagikoristuse ajal korjab), meelelahutust (festivalid, mängud), välitegevusi (ratsutamine, matkamine, jahtimine) ja majutust. Agroturismi tunnused on järgnevad:

- majutust ja toitlustust pakutakse talus koha peal,
- külastajate kaasamine talu igapäevategevustesse,
- uued kultuurilised ja looduslikud väärtused, teadmised maaelust ja põllumajandusest, emotsionaalne heaolu,
- õppe- ja haridusprogrammid,
- sotsiaal-majanduslik kasu kogukonnale,
- keskkonna jätkusuutlikkuse suurenemine (Kothari & Perwey, 2021, lk 99).

Kõige jõudsamalt on agroturismi sektor arenenud Itaalias, Poolas ja USA-s, kus on töötatud välja spetsiaalsed seadustikud ja maksusoodustused ning korraldatakse agroturismiteemalisi konverentse. Itaalias on juhtivad agroturismi piirkonnad Toscana (21,8% kõikidest Itaalia agroturismiettevõtetest) ja Lõuna-Tirol (14,7% kõikidest Itaalia agroturismiettevõtetest) ning USA-s Vermonti osariik. Arengumaadest saab agroturismi hea näitena tuua Lõuna-Aafrika Vabariigi, kus agroturism areneb üha kiiremini tänu erasektori järjepidevale toetusele. Küll aga puudub seal riigis vastupidiselt Itaaliale, Poolale ja USA-le agroturismi reguleeriv seadusandlus. (Grillini jt, 2022, lk 2, 7, 8; Roman, 2014, lk 69)

Itaalias kehtivad 21 regioonis ning USA-s 39 osariigis agroturismi seadused (Grillini jt, 2022, lk 2, 7, 8). Siiski on USA-s vaid kaheksas osariigis agroturism reguleeritud iseseisvate seadustega, ülejäänud 31 osariigis toetavad agroturismi teisejärgulised seadused, mis puudutavad põllumajandust, maa kasutamist, turismi, osariigi kultuuri ja ajalugu, rekreatsiooni, loodust, tsiviilvastutust, vara ning maksustamist (Akwii & Kruszewski, 2021, lk 3). Itaalias kehtib aga kokku 112 normi, mis on kategoriseeritud vastavalt: agroturismi reeglid, turismisektori reeglid, põllumajandustoodangu tootmine ja müümine jne. Agroturismist teenitav tulu näitab ka selle turismiliigi tasuvust, sest 2019. aastal müüdi Itaalias agroturismi teenuseid ja tooteid koguväärtusega üle 1,5 miljardi euro (tulu kasv võrreldes 2007. aastaga 37%). (Grillini jt, 2022, lk 7) Aastatel 2013–2015

teenis Põhja-Itaalias, Piedmonti regioonis 88% 110-st uuritud agroturismiettevõttest keskmiselt alla 100 000 euro, vaid 2% ettevõtetest teenis rohkem kui 300 000 eurot (Broccardo jt, 2017, lk 11). Poolas on agroturismiettevõtete tegevus reguleeritud erinevate määruste ning paindlike maksuvabastustega, mis tulenevad turismi- ja ettevõtlusseadustest ning teistest ehituse ja kindlustustega seotud seadustest. Näiteks on Poola agroturismiettevõtte omanikud teatud tingimustel vabastatud üksikisiku tulumaksu maksmisest. Samas võivad mõned agroturismiettevõtted sõltuvalt oma asukohast olla kohustatud küsima külastajatelt kohalikku maksu (linna- või külamaks). (Roman, 2014, lk 69, 73, 75)

Agroturism toetab põllumajandust: talupõhised tooted leiavad tänu agroturismile innovatiivse kasutusviisi, suureneb põllumajandusettevõtete sissetulek, areneb välja uus nišiturg, suureneb põllumajandusliku maa kasutamise säilitamise tähtsus ja arenevad talude elamis- ning tööpinnad. Lisaks annab agroturism talupidajatele võimaluse arendada enda ettevõtlikku poolt ja juhtimisoskusi. Agroturism muudab taluettevõtte ka jätkusuutlikumaks. (Williams jt, 2001 kaudu Tiraieyari, 2012, lk 4359)

Agroturismi puhul on seega tegu maaturismi ühe alamliigiga, mis hakkas arenema juba 19. sajandil ning mida on defineeritud väga mitmel viisil. Definitsioonide ühisosaks on turistide ning talupidajate omavaheline suhe, mis avaldub koostöötamises ning vaba aja veetmises. Agroturism on kasuks põllumajandusettevõttele endale, sest tänu sellele on võimalik suurendada ettevõtte käivet. Agroturismi juhtivad riigid on Itaalia, Poola ja Ameerika Ühendriigid, kus on välja töötatud vastavad agroturismi reguleerivad seadustikud. Agroturismiga kaasnevad mitmed positiivsed mõjud, mis toetavad põllumajanduse, ettevõtete ning kogukonna arengut.

1.2. Kogukonna mõiste ja ankurorganisatsioonid

Terminit „kogukond“ saab defineerida ning lahti mõtestada mitmel viisil. Näiteks Eesti õigekeelsussõnaraamat ÕS (2018) defineerib kogukonda järgnevalt: „Mingis piirkonnas elav ning sotsiaalsete suhete võrgustikuga seotud inimrühm.“ Sotsioloogid on kogukonna mõistele andnud omapoolseid tähendusi. Näiteks, kogukond on omavahel suhtlev inimeste grupp, keda seob kindel ühine asukoht. Teisalt on arvatud, et ühine element on hoopis organisatsioon, mis täidab inimeste kindlaid soove ja vajadusi. Kogukonna

kontseptsioon hõlmab inimgrupi ühist arusaama oma olemusest ning asukohast, millega on seotud järgnevad aspektid: inimsuhted, kultuur ning looduslik ja inimtekkeline keskkond. Seega võib öelda, et kogukonna kolm peamist komponenti on asukoht, sotsiaalne süsteem ning ühine identiteet. (Flora jt, 2016, lk 14)

Eelnevalt loetletud elemendid kajastusid ka 2001. aastal USA-s läbi viidud uurimuses, mille käigus küsiti inimestelt endilt, mida nemad mõistavad kogukonna all. Tulemuste põhjal kujunes välja definitsioon: „Kogukond on grupp erinevate iseloomulike tunnustega inimesi, keda seovad omavahel sotsiaalsed sidemed, kes jagavad ühiseid perspektiive ning kes on kaasatud ühistesse tegevustesse teatud geograafilises asukohas.“ Defineerimise aluseks võeti viis süvaelementi: asukoht, jagamine, ühistegevused, sotsiaalne seotus ja mitmekesisus. (MacQueen jt, 2001, lk 1930, 1936)

Asukoha puhul mõistsid küsitletud kas spetsiifilisi piirkondi (naabruskond, tänav, küla, linn, maakond) või erinevaid tegevuspaiku (kodu, töökoht, kirik, kool, vaba aja keskus). Samuti arvati, et kogukonnaliikmete tunnuseks on ühiste huvide, väärtuste, normide ja tulevikuperspektiivide jagamine. Kogukond võib moodustuda ka inimeste hulgas, kel on ühine nahavärv või seksuaalne orientatsioon, samuti nende seas, kes tegelevad mõne ühise huvialaga. Kogukondlik sidusus ja identiteet olid ühed uuringu tulemusi läbivatest märksõnadest. Arvati, et ühisest tegutsemisest võibki piisata, et tekiks kogukond. Sotsiaalsete sidemete all mõisteti suhteid perekonnaliikmete, sõprade, sugulaste, elukaaslaste, naabrite, töökaaslaste vahel. Sinna alla kuuluvad ka tugigrupid ning eeskujud. Mitmekesisus näitas kompleksseid sotsiaalseid vorme, nagu nt sotsiaalne stratifikatsioon (ühiskonna kihistumine), kogukonnasisesed kogukonnad, peidetud kogukonnad. (MacQueen jt, 2001, lk 1931–1932)

Tänapäeval on kogukonna mõiste aga muutumas. Aastaid tagasi oli kogukond ühtlasi ka koht, kus asusid mitmed sotsiaalsed institutsioonid (koolid, kirikud, kohalikud omavalitsuse, erinevad ärid), mis täitsid kohalike elanike põhivajadusi. Käesoleval ajal saavad inimesed tänu transpordisüsteemi ning kommunikatsioonivahendite pidevale arenemisele rohkem ringi liikuda ja sel moel suurendada oma tutvusringkonda. (Flora jt, 2016, lk 14) Seetõttu on geograafilistele kogukondadele lisandunud ka virtuaalsed kogukonnad (suheldakse peamiselt interneti teel), olukorrapõhised kogukonnad (tekivad vaid teatud situatsioonides, nt mõne looduskatastroofi puhul, kui selles kannatanud

tunnevad end ühendatuna) ning huvipõhised kogukonnad (liikmed jagavad ühiseid huvisid) (Fraser, 2005, lk 286–287).

Poola sotsioloog Zygmunt Bauman on märkinud, et kogukonnal on valdavalt positiivne ning heaolutunnet tekitav tähendus, sest selle all mõistetakse mugavat, turvalist ning sõbralikku kohta, kus olla ja areneda. Kogukonnaliikmed on teineteise vastu heatahtlikud ning austavad, teineteist toetatakse ja kunagi ei jääda üksteisele võõraks. Kogukonnas tuntakse kaasa ja andestatakse ning igal ühel on õigus teiste abile rasketel aegadel. Siiski on Baumani sõnusti kirjeldatud kogukonna puhul tegu nähtusega, mida ei eksisteeri, kuid mille poole püüeldakse. (Bauman, 2001, lk 2–4)

Kogukonnad jagunevad peamiselt kultuurilisteks, geograafilisteks ning sotsiaalseteks kogukondadeks. Kultuurikogukonna aluseks on kultuurilised, etnilised, rassilised või religioossed aspektid. Geograafilised kogukonnad moodustavad külad, linnad, maakonnad, riik. Sotsiaalsed kogukonnad koosnevad juba varasemalt mainitud viiest aspektist: asukoht, jagamine, ühistegevused, sotsiaalne seotus ja mitmekesisus. (Staller & Mafile'o, 2010) Inimesed, kes jagavad ühiseid vaateid, hobisid või elukutseid, ei pea aga elama ühes ja samas kohas, kuid nad moodustavad ikka kogukonna. Kogukondasid on nii isoleeritud, vaeseid, rikkaid, linnastunuid kui ka maapiirkondades eksisteerivaid. Olenemata oma tüübist, on igas kogukonnas ressursid ehk varad, mille abil luuakse uusi ressursse, mis omakorda moodustavad seitse erinevat kapitali ning millest annab ülevaate (vt lisa 1). Kõik need kapitalid on üksteisega väga tihedalt seotud ja aluseks kestvale kogukonnale. Kui kapitalide vahel on tasakaal, siis eksisteerib kogukonnas puhas ja terviklik ökosüsteem (ligipääs puhtale veele ja õhule), majanduslik kindlustatus ning sotsiaalne kaasatus. Kogukonna kapitale on oluline hoida, sest need on ühtlasi ka pärandid, mida jätkusuutlik kogukond oma tulevastele põlvkondadele edasi annab. (Flora jt, 2016, lk 14, 16–17)

Etiopias viidi 2020. aastal läbi uuring, mille käigus küsiti 360-lt majapidamiselt 12-st maakogukonnast, millised aspektid mõjutavad kogukonnaliikmete kaasatust kogukonna arengusse ja sealsetesse tegevustesse (Gamo & Park, 2022, lk 3). Selgus, et varasemate uuringute puhul välja tulnud tunnused, nagu sugu, majapidamise ja omandimaa suurus, ei olnud seekord määravad. Kõige rohkem mõjutavad küsitletute hinnangul kogukonnaliikmete osalust järgnevad sotsiaal-demograafilised aspektid:

- vanus,
- haridustase,
- sissetulek,
- ametipositsioon,
- probleemiteadlikkus,
- kogukonnateadlikkus. (Gamo & Park, 2022, lk 6)

Selgus, et vanemad elanikud osalevad kogukonna töös rohkem kui nooremad, sest noored ei ole nii kursis oma kogukonna ja selle naabruskondadega. Haridustaseme puhul toodi välja, et rohkem osalevad kogukonnatöös kõrgema haridustasemega inimesed, sest omavad kogukonna elu parendamiseks ja juhtimiseks vaja minevaid oskuseid ja teadmisi. Ühtlasi on kogukonna arengus määrav kõrge sissetulek, mis võimaldab lisaks vabatahtlikule tööle teha ka annetusi. Samuti osalevad kogukonnatöös meelsamini inimesed, kes oskavad adekvaatselt käsitleda kogukonnas ette tulevaid probleeme ning suhtlevad aktiivselt oma kogukonnakaaslastega. Siiski selgus, et kohaliku omavalitsuse liikmed omavad vähem sisemist motivatsiooni kogukonnatöösse panustada, sest nad on oma ametipositsioonile valitud kõrgemate ametnike poolt. (Gamo & Park, 2022, lk 6) Inimeste kaasamine kogukonnategevusse on oluline, sest see suurendab märkimisväärselt kogukonnatunnetust, nagu seda tõestasid uuringud USA-s, Austraalias, Ühendkuningriikides, Iisraelis, Iraanis, Hispaanias ja Itaalias (Talò jt, 2014, lk 15, 21).

Sotsiaalsed kogukonnad jagunevad omakorda identiteedil, ühistegevustel, sarnastel huvidel või institutsioonidel põhinevateks kogukondadeks. Kogukonnad, mille keskmeks on teatud institutsioon, võivad olla kujunenud näiteks koolide ümber. (Staller & Mafie'o, 2010) Sotsiaalse ankru teooria (ik *social anchor theory*, SAT) kohaselt leidub igas kogukonnas sotsiaalne institutsioon, mis kinnitab sotsiaalvõrgustikke, luues seeläbi konteksti tervele kogukonnale ja selle võrgustikele (Clopton & Finch, 2011, lk 70). Selliseid konkreetseid instutsioone, mis ühendavad kogukonda, nimetatakse ka ankurorganisatsioonideks. Ankurorganisatsioon on vaja, et kogukond saaks tugevdada omavahelist suhtlust ning tekitada endas kogukonnatunnet. Ankurorganisatsiooni termin kujunes välja käesoleva sajandi alguses Ameerika Ühendriikides ning selle all mõistetaksegi ettevõtet, mis on tegutsenud ühes ja samas kohas mitmeid aastaid ja mille tegutsemise tulemusel on selle organisatsiooni ümber tekkinud toimiv majandusvõrgustik

ja kogukond. (Blackburn & Kitching, 2015, lk 2–4) Ankurorganisatsioonid on kohalikud tööandjad, kohalike kaupade ja teenuste ostjad, nad omavad suurt põhikapitali ning nende kontrolli all on ka suhteliselt suur maa-ala (McInroy, 2018, lk 6).

Ankurorganisatsiooni roll kogukonnas on väga oluline, mõjutades kohalikku kogukonda nii majanduslikust, kultuurilisest kui ka sotsiaalsest aspektist. Ankurorganisatsiooni tunnused on:

- ruumiline püsivus;
- pühendumine kohalikule kogukonnale ja majandusele;
- suurte ressurssidega kohaliku ettevõtluse ja tööhõive toetamine;
- sotsiaalse suunitlusega eesmärk tänu millele arenevad organisatsiooni ja kogukonna vahel vastastikuse kasuga jätkusuutlikud suhted. (Blackburn & Kitching, 2015, lk 2)

Ankurorganisatsioonidena saavad toimida näiteks ülikoolid, kohalikud omavalitsused, muuseumid, näitusekeskused, raamatukogud, haiglad ning paljud teised kogukonnapõhised asutused ja ettevõtted. Kui üldjuhul on ankurorganisatsioonid kogukondlikke eesmärke teenivad asutused, siis mõnel juhul võivad nad olla asutatud ka kasumi teenimise eesmärgil, säilitades seejuures sotsiaalse suunitluse. (Blackburn & Kitching, 2015, lk 5) Tänu ankurorganisatsioonile areneb jõudsalt kohalik majandus, sest toodetav tulu jääb kogukonda ning mitmetes kohtades on ankurorganisatsioonidest saanud suurimad kohalikud tööandjad (Community Wealth, 2018 kaudu Centre for Local Economic Strategies, 2019, lk 13; McInroy, 2018, lk 7).

Ankurorganisatsiooni roll on muuhulgas tugevdada sidemeid sarnaste mõtteviisidega inimeste vahel ning ühendada omavahel inimesi erinevast rassist, soost, religioonist, sotsiaalsest staatuses ja klassist, kes võivad kõik olla näiteks mõne konkreetse spordimeeskonna austajad, ülikoolitudengid või naabruskonna ühenduse liikmed. Kui ametiasutus või ettevõtte soovib olla kogukonnas ankraks, siis on tähtis omada kogukonnatunnetust ja teenida välja kogukonna usaldus. Ankurorganisatsioonid on justkui vundamendiks sotsiaalse kapitali arengule ning kogukondades, kus eksisteerib tugev sotsiaalne kapital, on olemas ka tugev sotsiaälvõrgustik, tsiviiltaristu, tugevad sotsiaalsed normid ja vastastikune usaldus. (Clopton & Finch, 2011, lk 72–74)

Sotsiaalse kapitali järjepidev arendamine ja tugevdamine loob ühtlasi paremat

elukvaliteeti (Michniewicz-Ankiersztajn, 2018, lk 186). Lisaks usalduse loomisele ning ühisele tegutsemisele aitab sotsiaalset kapitali tugevdada pidev kogukonna teavitamine keskkondlikest, majanduslikest ja sotsiaalsetest teguritest (nt keskkonna kaitsmise tähtsus turismiettevõtluses, puude istutamise olulisus, turistidepoolse vandalismi takistamine, turismipakettide loomine, giiditöö, kodumajutuse ja toitlustuse hinnad). Kui on saavutatud omavaheline tugev usaldus, kogukondlik aktiivsus ning kogukonnateadlikkus, suudab kogukond korraldada sealse piirkonna turismi oma enese teadmistega. (Pramanik jt, 2019, lk 70)

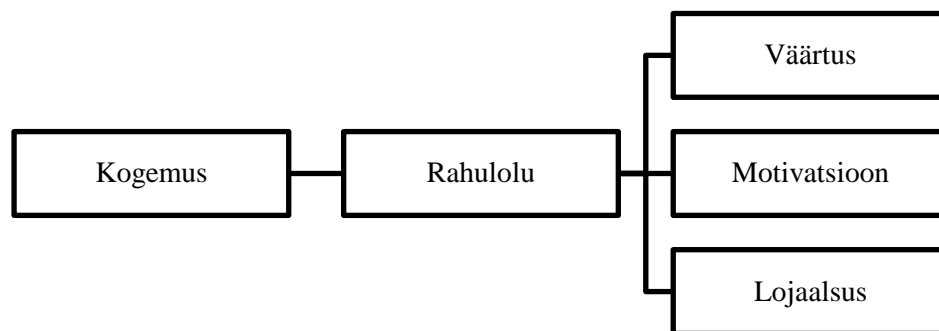
Kogukond on grupp erinevate iseloomuomaduste ning taustaga inimesi, keda seovad ühised huvid, sotsiaalsed sidemed ning tulevikuperspektiivid. Kogukond töötab ühtse eesmärgi nimel ning seda saab saavutada, kui on määratletud ühine identiteet, asukoht ja sotsiaalne süsteem. Kogukonnavorme on väga erinevaid, peamised neist geograafilised, kultuurilised ja sotsiaalsed. Mõnikord on kogukonna keskmeks üks teatud institutsioon, mida nimetatakse ka ankurorganisatsiooniks. Ankurorganisatsiooni roll on ühendada tervet kogukonda ning tugevdada sotsiaalset kapitali. Kui kogukonnas eksisteerib tugev sotsiaalne kapital ehk inimestevaheline usaldus, koostöö ja suhtlus, siis on see kasulik ka piirkonna turismiarengule.

1.3. Agroturismi seos kohalike kogukondadega

Selleks, et mõista agroturismi tähtsust kohalikus kogukonnas, tuleb eelnevalt käsitleda turistide reisimotivaatoreid. Varasemast kirjandusest lähtuvalt reisivad paljud turistid selleks, et puhata, kogeda midagi uut, kohtuda uute inimestega, õppida looduse ja kultuuri kohta, saada kaasatud erinevatesse tegevustesse ning arendada uus oskusi (Lin jt, 2020, lk 3; Joyner jt kaudu Suhartanto jt, 2020, lk 364). Agroturisti klienditeekonna alguseks kujuneb tavaliselt kas tuttavalt kuuldud info või ettevõtte veebilehe külastus, mis pärast talus kogetut lõpeb taaskord suust-suhu turunduse või veebis tagasiside jätmisega. Lisaks on olulisteks puutepunktideks teeviidad ja juhised, parkimisala, suhtlus talupidajatega ning suveniiride ostmise. (Lin jt, 2020, lk 4)

Indoneesias küsitleti agroturiste eesmärgiga saada teada, millised asjaolud mõjutavad turistide kogemust agroturismiga. Agroturisti muljet kujundavad viis olulist aspekti: unikaalsus, õppimine, ettevõtte töötajad, eskapism ehk põgenemisvõimalus, ja

meelerahu. Agroturisti lojaalsust loovad turisti kogemus, saadud väärtus, rahulolu ja motivatsioon. Uuringu tulemustest selgus, et kõige olulisemad agroturisti rahulolu, motivatsiooni ning lojaalsuse mõjutajad on agroturismi atraktsiooni unikaalsus ning õppimisvõimalus. Kui need kriteeriumid on täidetud, siis soovib külastaja seda atraktsiooni ka oma tuttavatele. Agroturisti kogemus on aluseks tema rahulolule, mis omakorda mõjutab väärtusi, motivatsiooni ja lojaalsust (vt joonis 1). (Suhartanto jt, 2020, lk 364, 368, 372)



Joonis 1. Agroturisti lojaalsuse mudel (autori kohandatud). Allikas: Suhartanto jt, 2020, lk 368

Kui turisti kogemus ületab tema ootusi, on saadud väärtus positiivne. Turisti ootuste täitmine ning talle positiivsete väärtuse pakkumine suurendab ka tema lojaalsust ettevõtte või atraktsiooni suhtes. (Suhartanto jt, 2020, lk 367) Turistid tahavad kogeda teistsugust elustiili, mis võimaldab neile otsekontakti põllumajanduslike tegevustega. Samuti motiveerib turiste võimalus osta ning korjata värsked tooted. (Mataveli & Gil, 2018 ning Che jt, 2005 kaudu Suhartanto jt, 2020, lk 367–368) Lisaks hindavad turistid autentselt säilinud looduskeskkonda (Barbieri, 2013, lk 265). Siinkohal mängib olulist rolli ka kogukond ise. Selleks, et turism areneks jätkusuutlikult ning oleks võimalik viia ellu turismistrateegiat, on vaja kogukonna enda panust selle pidevasse arendamisse. See vastutus väljendub keskkonnakaitselistes tegevustes ning pärandkultuuri ja kohaliku identiteedi esile toomises läbi jätkusuutlike turismitoodete. (Michniewicz-Ankiersztajn jt, 2018, lk 189)

Agroturismi puhul tuleb käsitleda ka konkreetseid mõjusid kogukonnale. Nii nagu eelnevas alapeatükis kirjeldati, saab agroturismi mõjusid kogukondadele vaadelda majanduslikust ja sotsiaal-kultuurilisest küljest. Agroturismi puhul tasub rääkida lisaks

veel keskkondlikest mõjudest. Agroturismi loodavatest kasudest ja kahjudest annab ülevaate järgnev tabel 2.

Tabel 2. Agroturismi positiivsed ja negatiivsed mõjud kohalikule kogukonnale

	Majanduslik	Sotsiaal-kultuuriline	Keskkondlik
Positiivne mõju	<ul style="list-style-type: none"> • Uute töökohtade tekkimine • Maamajanduse mitmekesistamine ja stabiliseerimine • Infrastruktuuri täiustused külates • Põllumajandustoodete ja -teenuste arendamine ning müümine • Käsitöötoodete müük • Majutus- (nt kodumajutused) ja toitlustuskohtade juurdeteke 	<ul style="list-style-type: none"> • Kohalike traditsioonide säilimine • Kultuuri- ja ajalooäärtuste säilimine • Maa- ja linnaelanike lõimumine • Emigratsiooni vähenemine maapiirkondades • Kogukonnauhkuse ja elukvaliteedi suurenemine 	<ul style="list-style-type: none"> • Keskkonnahoid ja looduslike koosluste säilimine
Negatiivne mõju	<ul style="list-style-type: none"> • Madalapalgalised töökohad • Töökohtade hooajalisus 	<ul style="list-style-type: none"> • Inimestevahelised konfliktid 	<ul style="list-style-type: none"> • Heitgaasid ja õhusaaste • Veeressursside saastumine

Allikas: Williams jt 2001; Karabati jt 2009 kaudu Tiraeyari, 2012 lk 4359-4360; Utama, 2007 kaudu Budiasa & Ambarawati, 2014, lk 31

Turismil võib maakogukonnale olla nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid. Sotsiaal-majanduslike positiivsete mõjude alla kuuluvad kohalike traditsioonide säilimine, kultuuridevahelise suhtluse ja mõistmise suurenemine, sotsiaalhoolekande ja elukvaliteedi paranemine, kauplemise ning vaba aja veetmise võimaluste edenemine, infrastruktuuri areng, töökohtade loomine, majandusliku tulu kasv, vaesuse vähenemine. (Gnanapala, 2016, lk 61–62, 66; Alim jt, 2021, lk 1474–1475) USA-s läbi viidud uuringus selgus näiteks, et agroturismiettevõtted suudavad luua rohkem töökohti kui kõik teised taluettevõtted. Agroturismiettevõtted panustavad ka kohaliku pärandkultuuri säilimisse rohkem, restaureerides ja taaskasutades vanu taluhooneid, masinaid ja seadmeid. USA agroturismiettevõtted tegelevad aga vähem jäätmekäitlusega, sest sealne tootmisintensiivsus on madalam. Siiski on agroturismiettevõtetes järjest enam võetud kasutusele integreeritud kahjuritõrjesüsteemid ning pööratud tähelepanu veekasutusele. (Barbieri, 2013, lk 263–264)

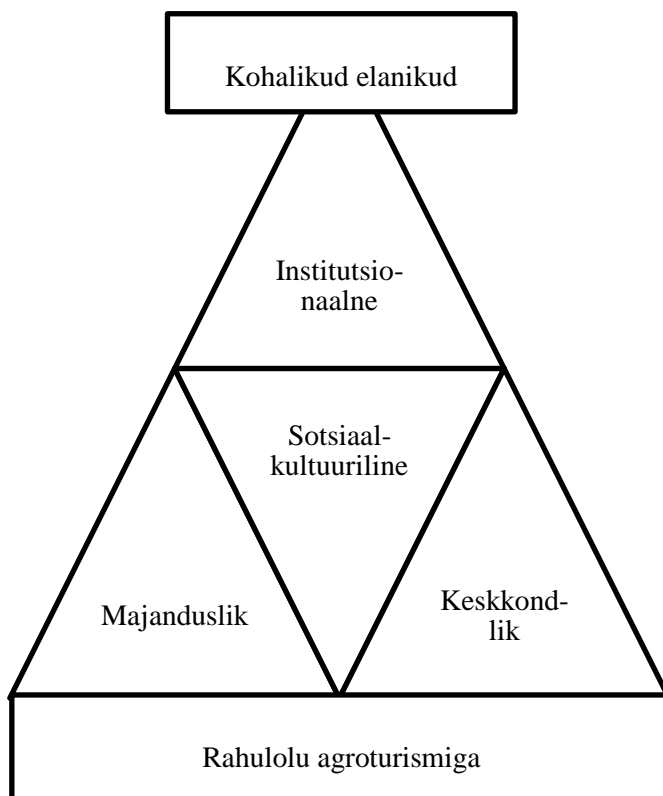
Negatiivsete sotsiaal-majanduslike mõjude alla saab liigitada näiteks turistide lugupidamatuse kohalikesse kommetesse ja normidesse (nt kuritegevus, narkomaania, prostitutsioon, turistide ja kohalike elanike huvide vastuolu). Probleemiks võivad kujuneda ka tarbijahinna tõus, inflatsioon ning liigne toetumine turismisektorile, mistõttu jäävad tagaplaanile kõik teised turismisihtkoha sissetulekuallikad. Samuti ei ole kõik turismisektori töökohad jätkusuutlikud, st need on hooajalised, ei nõua professionaalseid erialaseid oskusi ning teenitav palk ei pruugi kõiki peresid ära elatada. Kasude realiseerimise takistuseks võib olla ka kohaliku omavalitsuse vähene tegevus kogukonnaliikmete turismialasel informeerimisel. (Tsundoda & Mendilinger, 2009, Tomoko & Samuel, 2009 kaudu Gnanapala, 2016, lk 61–62, 66; Alim jt, 2021, lk 1474–1475)

Kohalikul kogukonnal on turismi arengus tähtis roll, sest tegu on suurima turismi huvirühmaga (Lo jt, 2014, lk 90). Kogukond saab jätkusuutliku turismi positiivset arengut mõjutada otsuste tegemisel, mõjuvõimu ja kogukonna teadlikkuse suurendamisel, sest vaid kohalikel on kõige parem arusaam oma kodukohast. Näiteks, kogukond, kes osaleb aktiivselt kohalike otsuste tegemise protsessis, mõjutab suuresti kogukonna sotsiaalelu ja majanduslikku arengut. Ühtlasi, need kohalikud, kes võtavad vastutuse oma kodukoha turismiarengu eest, suurendavad niiviisi ka oma üldist elatustaset. Oluline on kasvatada kohalike teadlikkust turismist, et kogukond mõistaks paremini, kuidas kaitsta kohalikke traditsioone, tõekspidamisi ja norme. Teadlikkus tähendab samuti ressursside jätkusuutlikku kasutamist. (Fong & Lo, 2015, lk 136–138) Seega tuleb kogukondade kaasamine kohaliku turismi arengusse suureks kasuks (Fong & Lo, 2015 lk 139; Alim jt, 2021 lk 1480). Seda tõestas ka Sri Lankal läbi viidud uurimus, mille käigus selgus, et uuritud kogukonna jaoks jäi majanduslik kasu saamata, sest kohalikel puudusid teadmised turismisihtkoha arendamisest (Gnanapala, 2016, lk 66).

Nii Sri Lankal, USA-s, California osariigis asuvas Orange'i maakonnas, Michigani osariigis, Bali saarel ja Lõuna-Koreas, Langkawi saarel läbi viidud uuringutest on selgunud, et turismi nähakse kui positiivset kogukonna mõjutajat ning kui kogukonda liikuma panevat jõudu (Gnanapala, 2016, lk 66; Hwang jt, 2012, lk 339; Látková & Vogt, 2012, lk 61–63; Nordin jt, 2014, lk 8; Pratama, 2020, lk 35; Yu jt, 2018, lk 7–9). Malaisias läbi viidud uuringutest aga selgus, et turism põhjustab mitmeid muresid seoses kohalike

traditsioonide säilimisega, nt ülerahvastatus kultuurilistes paikades, kohalike kommete kadumine ja asendumine turistide poolt sisse toodutega (Pandy jt, 1995 kaudu Shahzalal, 2016, lk 31; Lo jt, 2014, lk 90). Seega võib tõdeda, et maapiirkonna turismi jätkusuutlikku arengusse on oluline kaasata kohalikke elanikke, kes omavad kõige selgemat arusaama oma kodukohast ning kelle teadmised tulevad turismiarendajatele suureks kasuks (Fong & Lo, 2015, lk 139). Kui kohalikud on kaasatud otsuste tegemisse, siis suurema tõenäosusega aktsepteerivad nad rohkem võimalikke negatiivseid turismiga seonduvaid tagajärgi (Almeida-García jt, 2016, lk 270).

Hiinas uuriti ühes väikses Chongdugou külas elanike rahulolu agroturismi arenguga. Lisaks sotsiaalsele, majanduslikule ja keskkondlikule dimensioonile võeti uurimise aluseks ka institutsionaalne tegur. Institutsionaalne aspekt esindab otsustusprotsesse, sh kogukonna osalust ja kaasamist. Neid nelja eelmainitud dimensiooni kajastati tegelikult juba 2006. aastal jätkusuutlikkuse prisma (vt joonis 2). (Shen & Cottrell, 2008, lk 369)



Joonis 2. Jätkusuutlikkuse prisma (autori kohandatud). Allikas: Cottrell & Vaske, 2006 kaudu Shen & Cottrell, 2008, lk 369.

Jätkusuutlikkuse prisma tipus on kohalikud elanikud, kes läbi nelja dimensiooni kujundavad oma arusaamad agroturismist ning tänu millele saavad nad omakorda anda hinnangu agroturismi arendamisele oma kodukohas. 2008. aasta uurimuses võeti see sama mudel aluseks ning püstitati hüpotees, et iga dimensioon mõjutab kohalike rahulolu agroturismi arenguga. Hiinas Chongdugou külas on peamiselt tegeletud kaevandamise ja bambusekoristuse ning puidu töötlemisega. Eelmise sajandi lõpus hakkas kohalik omavalitsus majanduse elavdamiseks ning kogukonna heaolu parendamiseks külas arendama agroturismi, mille käigus kohalikud ehitasid oma kodudesse külalistoade ning pakkusid turistidele toiduks oma kodusaadusi. Rahuloluküsitluses sooviti vastuseid saada 27-le küsimusele. Vastuste tulemused üldistati ning esitati nelja dimensiooni keskmisena. (Shen & Cottrell, 2008, lk 369–371)

Kõige rohkem oli kohalik kogukond rahul jätkusuutliku prisma majandusliku ja institutsionaalse dimensiooniga ning kõige vähem sotsiaal-kultuurilise ja keskkondliku dimensiooniga. Seega, uuringu alguses esitatud hüpotees osutus vaid osaliselt tõeseks. Institutsionaalse dimensiooni puhul vastas tõele, et mida paremad on kohaliku omavalitsuse töö tulemused turismi arendamises ja kogukonnatöö toetamises, seda rohkem rahul on elanikud turismi arenguga. Seega on oluline rahulolu hindamisel arvestada ka institutsionaalse poolega. Samuti tõestasid tulemused, et jätkusuutlikkuse prisma on pädev mudel, mida turismiseires kasutada. (Shen & Cottrell, 2008, lk 372, 374) Edasiseks uurimiseks soovib Barbieri (2013, lk 266–267) kvalitatiivsete uuringute, sh intervjuude tegemist, mis aitavad sügavamalt mõista jätkusuutliku agroturismi mõjusid kogukonnale.

Agroturistid reisivad selleks, et kogeda uusi autentseid elamusi ning saada osa looduslähedasest keskkonnast. Kogukonnal on oluline roll jätkusuutlikus turismiarenduses sotsiaalse ja majandusliku elu kujundamisel, sest kogukonnaliikmed teavad kõige paremini oma kogukonna murekohti ning positiivseid külgi. Agroturismil võib kogukonnale olla nii positiivseid kui negatiivseid mõjusid, mida saab hinnata läbi jätkusuutlikkuse prisma nelja dimensiooni.

2. EMPIIRILINE UURIMUS AGROTURISMI RAKENDAMISES JA ANIHANSO SIIDRITALU NÄITEL

2.1. Ülevaade agroturismist ning kogukondadest Eestis

Agroturism hakkas Eestis arenema 20. sajandi lõpus. Uudse turismiliigi arengule aitas kaasa Eesti ühinemine Euroopa Liiduga, mis lõi tänu uuele maaelupoliitikale suuremad võimalused maaelu edendamiseks. (Bardone jt, 2013, lk 2) Agroturismiettevõtete hulk on suurenemas ning 2018. aastal alustas Eestimaa Talupidajate Keskliit (edaspidi ETKL) agroturismi defineerimise ja agroturismiettevõtete võrgustiku loomisega. Nüüdseks on Eesti agroturismiettevõtted koondatud koduleheküljele www.agroturism.ee, millelt leiab erinevate Eesti agroturismiettevõtete tutvustusi, uudiseid ja muud infot. Tegu on võrgustikuga, kuhu kuuluvad ETKL poolt loodud agroturismi statuudile vastavad põllumajandusettevõtted. Enamik võrgustiku liikmeid on ka ETKL liikmed. ETKL omab agroturismi märgise patenti. (K. Ats, e-kiri, 22.03.2022)

ETKL tegevjuht Kerli Ats defineeris sarnaselt teoorias juba välja toodule agroturismi järgnevalt:

Agroturism on põllumajandustootmise ja turismi kombinatsioon, mis pakub võimalust külastada talusid või teisi põllumajanduslikke ettevõtteid, kogeda maaelu ja maal elamise viise ning lüüa kaasa igapäevases talutöös. Agroturism ei võrdu maaturismiga, vaid on selle oluline tugiharu. Kui maaturismiga saavad tegeleda pea kõik maapiirkonnas tegutsevad turismitalud, siis agroturismiteenust saab pakkuda vaid ettevõtte, kelle põhitegevusalaks on erinevate põllumajandus- või kalandustoodete valmistamine.

Lähtuvalt sellest definitsioonist saavad ka Eesti agroturismi võrgustikuga liituda vaid need ettevõtted, kes lisaks oma põhitegevusele (põllumajandus või kalandus) soovivad pakkuda ka turismiteenuseid (K. Ats, e-kiri, 22.03.2022).

Eesti maapiirkondade rahvastik on järjest hõrenev ja vananev. Selliseid alasid iseloomustab ka madalseisus majandus ning suur tööpuudus. Maapiirkondade elanike vähesuse tõttu hakkab omakorda kannatama elementaarsete teenuste kvaliteet ja kättesaadavus, nagu näiteks tervishoid ja haridus. Tänu rohketele äärealadele ja maapiirkondadele on aga säilinud Eestimaa puutumata ja puhas looduskeskkond, mis aastate möödudes üha enam hinnatumaks muutub, eriti turistide seas. Turismiattraksioonina annab Eesti rikkumata loodus siinsetele maaettevõtetele võimaluse tutvustada kohalikku pärandit ning edendada seeläbi Eesti turismi. (Eesti Maaelu Arengu Programm, 2022, lk 42)

Statistikaameti (2022c) andmete kohaselt on 2022. aasta seisuga Eestis kasutatavat põllumajandusmaad 986 050 hektarit, mis moodustab ligikaudu 22% kogu Eesti pinnast ning sellest mahepõllumajanduslikku maad on 226 605 hektarit. 2020. aasta seisuga tegutses Eestis kokku 11 369 põllumajanduslikku majapidamist, millest 146 ettevõtet ehk 4% on seotud turismi, majutuse ja vaba aja veetmise pakkumisega. See tähendab, et nende põhitegevuse ehk põllumajandusliku tootmise juurde kuulub ka tulu teenimine mittepõllumajandusliku tegevuse abil. (Statistikaamet, 2022a; Statistikaamet, 2022b) Kõige rohkem tegutseb põllumajanduslike majapidamisi Pärnumaal (Valdvee, 2020). Eesti Talupidajate Keskliidu esinaine Kerli Atsiga peetud meilivestluse käigus selgus, et Eestis ei ole ühtegi agroturismi reguleerivat seadust välja töötatud. Agroturismiettevõtted peavad oma tegevuses järgima muid oma tegevusala reguleerivaid seadusi, nagu näiteks turismiseadust, tarbijakaitseseadust, toitlustusega seotuid seaduseid jne. (K. Ats, e-kiri, 26.10.2022)

Euroopa Liidus toetavad agroturismi jätkusuutlikku ning vastutustundlikku arengut mitmed fondid, nagu Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfond (EAFRD), Euroopa Regionaalarengu Fond (ERDF) ja Ühtekuuluvusfond (CF) (Grillini jt, 2022, lk 6). Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses 1305/2013, 17. detsember 2013, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu toetuste kohta on välja toodud, et „kohalikud käsitöö tegevused – agroturism, maaturism ja ökoturism – on jätkusuutliku turismi olulised osad.“ Samuti, et „agroturismi edu võti on turu teadlikkuse tõstmine, paremad kvalifikatsioonid, juhtimise tõhususe suurendamine, reaalse partnerlussidemete loomine, sihitud võrgustiku loomine ja innovatiivsete

meetmete arendamine tuleviku tarbeks.“

Üks Eesti tuntumaid agroturismiettevõtteid on Jaanihanso Siidritalu, mis asub Pärnumaal Põhja-Pärnumaa vallas Kaelase külas. Jaanihanso Siidritalu tegutseb samanimelises Jaanihanso talus, mille ajalugu ulatub aastasse 1882, mil kohalik talumees Jakob Blande ostis Kaelase mõisniku von Brandti käest Jaanihanso talu. Aastal 2000 ostsid Jaanihanso praegused omanikud Alvar ja Veronika Roosimaa talu endale suvekoduks ning renoveerisid selle. Idee siidri ja veini valmistamisest tekkis 2013. aastal. Lisaks endi kogemustele kodusest õunaveini valmistamisest õpiti juurde Inglismaal Somersetis, kus omandatud teooria rakendati praktikasse Burrow Hill farmis. Jaanihanso Siidritalu esimene aastakäik valmistati kodu garaažis ja maakeldris ning kandis nimetust Jaanihanso No.12 Vintage 2013. Jaanihanso Siidritalu arengu järgmise etapina osteti 2014. aastal endise Edasi kolhoosi remonditöökoda, mille masinahoidlast 1/3 renoveeriti 2015. aasta alguseks. Jaanihanso Siidritalu ametlikuks tegutsemise algusaastaks saab lugeda aastat 2017, sest siis ehitati remonditöökojast välja siidrivabrik, mille nimeks sai Cider House. 2018. aastal renoveeriti ka masinahoidla vabrikuks. Tänu masinahoidla renoveerimisele oli ruumi hoistada üht maailma suurimat šampanjameetodil laagerduvat siidrikollektsiooni. (J. Jaakalu, e-kiri, 11.03.2023; Jaanihanso, s. a.)

Jaanihanso Siidritalu missioon on juurutada Eesti veinimõisa kultuuri ning luua ümber väiketööstuse inimestele atraktiivne keskkond. Jaanihanso eesmärk on vääridada Eesti mahlaõunu, millest suurem osa tavaliselt kas komposteeritakse või neid lihtsalt ei kasutata ära. Jaanihanso Siidritalu kodulehel on ettevõtte eesmärk sõnastatud järgmiselt: „Meie eesmärk on läbi kompromissitu kvaliteedi pakkuda naudingut niisama palju kui inspiratsiooni ja rõõmu oma sõpradele ja külalistele ja kõigile, kes Jaanihanso tooteid proovivad.“ Jaanihanso toodab õuntest šampanjameetodil siidrit, veine ja vahuveine. Jaanihanso toodangut eksporditakse ka välisriikidesse, näiteks USA-sse, Jaapanisse, Hiinasse, Kanadasse ja Hispaaniasse. Jaanihanso kodulehel seisab: „Meie eeskujuks on Somerseti siidrifarmide vaimus tootmine, kus omavahel põimuvad kohalikku keskkonda väärtustav looduslähedus, kõrge kvaliteet ja traditsioonid. Kõike seda hoiab koos meie vaimustus heast siidrist.“ Jaanihanso Siidritalu õunaaias kasvab ligi 5300 õunapuud kuuest erinevast sordist, 600 pirnipuud ja lisaks mõned kirsipuud. Parimate õunasortide leidmisel teeb Jaanihanso koostööd nii Eesti õunakasvatajate kui ka Eesti Maaülikooli

teadlastega. Jaanihanso Siidritalu on alates 2016. aastast sertifitseeritud mahetootja. (Jaanihanso, s. a.)

Jaanihanso Siidritalu on saanud Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti (PRIA) kaudu erinevaid toetusi. Aastal 2016 sai siidritalu toetust „Leader“ programmilt tootmis- ja esindushoone arendamiseks. Aastal 2020 toetas samuti „Leader“ programm välilava ja kontserdiplatsi ehitust, tänu millele hakkas Jaanihanso pakkuma uusi teenuseid ning suurendas nõnda ka oma külastajate arvu ja toodete, teenuste müüki. Aastal 2022 toetas PRIA Jaanihansot purgiliini ja töötlemise abiseadete ostmisel („Mikro- ja väikeettevõtjate põllumajandustoodete töötlemise ning turustamise investeeringutoetus“). Uute seadmetega sai Jaanihanso alustada järjekordsete innovaatiliste ideede teostamist (nt jookide villimine keskkonnasõbralikesse purkidesse). Jaanihanso Siidritalu pakub külastuspaketti „Ehtsa Eesti siidri tuur“, mille hulka kuuluvad viie erineva siidri degusteerimine ning vabriku- ja õunaaiakskursioon. Lisaks pakutakse degusteerimise kõrvale suupisteid. Paketi hind külastaja kohta on 10 eurot, grupele on miinimumhind 150 eurot. (Jaanihanso, s. a.; Puhka Eestis, s. a.)

Jaanihanso Siidritalu esindajatega viidi läbi suuline vestlus, mille käigus puudutati ka eelnevas peatükis kirjeldatud jätkusuutlikkuse prisma dimensioone. Jaanihanso Siidritalu külastamise põhjused ühtivad veinimõisate omadega: huvitatakse pakutavatest toodetest. Jaanihanso omaniku arvates on turistidel sagedane soov linnast väljas olles kogeda meelteelamusi ning saada inspiratsiooni uudsetest toodetest ja teenustest, mida sageli leiab just veinimõisatest ja teistest taolistest ettevõtetest. (A. Roosimaa & J. Jaaksalu, suuline vestlus, 11.03.2023)

Peale suust-suhu turunduse leidub ka teisi turundustegevusi, mida Jaanihanso Siidritalu töös rakendatakse: äri äri ehk B2B (ik *business to business*) turundus ning eraklientidele suunatud turundus. B2B alla kuuluvad reisikorraldajad ja giidid. Nendeni pääsemiseks käis Jaanihanso Siidritalu esindus algusaastatel ka messidel, kuid nüüd leiavad reisikorraldajad Jaanihanso hoopis ise üles, et selle teenuseid klientidele pakkuda. Lisaks on Jaanihanso Siidritalu esindatud Eesti turismiportaalides (Puhka Eestis, Visit Pärnu). Eraklientide kaudu soovitakse jõuda suurettevõtteni. Neile turundatakse sotsiaalmeedia ja regulaarselt välja saadetavate uudiskirjade abil. Jaanihanso sõnutsi on neil Facebook’is ja Instagramis kokku suurusjärgus 20 000 jälgijat. Uudiskirju saadetakse

orienteeruvalt 1000-le meiliaadressile. Uudiskirjade ning sotsiaalmeedia reklaamide puhul peetakse Jaanihansos oluliseks seda, et need oleks piisavalt head ja pilkupüüdvad, et neid märkaks ka ettevõtete juhid. Tänu sellele saab siidritalu grupikülastusi, mis omaniku sõnul on maapiirkonnas tulusamad kui üksikkülastused. (A. Roosimaa, suuline vestlus, 11.03.2023)

Jaanihanso Siidritalu on Kaelase küla suurim tööandja. Ettevõtte viiest töötajast kaks on kohalikud. Samuti kaasatakse kohalikke suveperioodil, et aidata korraldada kontserte ja etendusi. Toitlustust vajavate sündmuste korral võetakse appi koostööpartnerid, kellega valmistatakse õhtu- või lõunasööke. Aastal 2018 loodi eraldi ametikoht teenindusjuhile, et saaks paremini turismitegevust korraldada. Jaanihanso Siidritalu on teinud peaaegu igal aastal kogukonnas üleskutse osta kohalikele kokku õunu. Tänu Jaanihanso tegevusele on endale kliente juurde saanud läheduses asuv erakätes Kaelase mõis, kus omanik pakub aeg-ajalt majutusteenust. (A. Roosimaa & J. Jaaksalu, suuline vestlus, 11.03.2023)

Jaanihanso esindajate sõnutsi on agroturism neile kui väikealkoholitootjatele väga oluline sissetulekuallikas. Selleks, et ettevõtte oleks lisaks nišitoodete pakkumisele ka edukas, on vaja luua kogu kontseptsiooni ümber lisateenuseid. Seetõttu on Jaanihanso juba algusest peale lisaks tootmisele teinud õunaaia ekskursioone ja degustatsioone, millele on aastate jooksul lisandunud varem mainitud suveetendused ja -kontserdid. Kuna agroturism on Jaanihansos olnud aktuaalne algusaastastest peale, ei ole ka eraldi finantsanalüüse tehtud, mis looksid seoseid agroturismi ja selle kasumlikkuse vahel. Aastal 2022 oli Jaanihanso Siidritalu käive suurusjärgus 500 000 eurot. (A. Roosimaa, suuline vestlus, 11.03.2023) Siiski ei saa hetkel seda summat veel Eesti üldise agroturismi käibe näitajatega võrrelda, sest vastava info koondamine alles käib (K. Ats, e-kiri, 22.03.2022). Kui arvata välja pandeemia-aasta(d), siis on Jaanihanso Siidritalu küllastajate hulk olnud pideval tõusujoonel, millele on kõige rohkem kaasa aidanud 2021. aastal esmakordselt külustusprogrammi võetud etendused ja kontserdid. Tol suvel toimus siidritalu hoovis viis kontserti ja 18 etendust. Suvine kohapealne kaasamüük on Jaanihanso esindajate sõnul suurem kui kõigis 50-s müügipunktis. (A. Roosimaa & J. Jaaksalu, suuline vestlus, 11.03.2023)

Jaanihanso esindajate sõnutsi on nende pakutavate teenuste ja toodete tagasiside olnud positiivne. Võõrustatud on ka liikumis- ja meelepuudega inimesi, kelle tagasiside sisaldas

parendusideid Jaanianso Siidritalu veel ligipäasetavamaks muutmise kohta. Jaaniansos tegeletakse igapäevaselt sellega, kuidas suurendada külastajate hulka. Etenduste ja kontsertidega suudetakse täita ära küll juulikuu, kuid muul ajal on massikülastusi vähem. Oma uudse lähenemise eest on Jaanianso pälvinud nii kodu- kui ka välismaist tunnustust, aastal 2015 sai Jaanianso Siidritalu aasta ettevõtte ning aastal 2018 aasta turismiarendaja tiitli. Jaanianso Siidritalus on võimalik korraldada ka erasündmusi, näiteks sünnipäevapidusid ja muid tähistamisi. Sel viisil on Jaanianso loonud endale emotsionaalse väärtuse, sest juubilaride seas on tihtipeale endisi Edasi kolhoosi töötajaid, kelle jaoks Jaaniansos viibimine tekitab nostalgiat. Jaanianso Siidritalu on panustanud piirkonna ajaloo ja pärandkultuuri säilimisse, seda just endise kolhoosi hoonete restaureerimisega. (A. Roosimaa & J. Jaaksalu, suuline vestlus, 11.03.2023)

Jaanianso Siidritalu on aktiivselt ja järjepidevalt panustanud kohaliku kogukonna arengusse – tööandjana, kultuurielu ja meelelahutuse loomisega. Koostööd kohalikega tehakse heameelega. Jaanianso Siidritalu sotsiaalne suunitlus ilmneb ka kultuuritegevuste toetamises (spordiüritused, kunstinäitused). Jaanianso Siidritalu on Libatse Külaseltsile soodushinnaga teatripileteid müünud, samuti on saanud soodushinnaga kontserdipileteid soetada kohalikud elanikud. Mainiti, et kohaliku kogukonna ja omavalitsusegagi on väga hea läbisaamine ja sõbralikud suhted. Kohalik omavalitsus ostab Jaaniansolt kingitusi, toetavad etendusi ja kontserte, aitavad ehitus- ja arendustööde jaoks vaja minevate lubade taotlemisel. (A. Roosimaa & J. Jaaksalu, suuline vestlus, 11.03.2023)

Vestluse käigus tulid arutlusele ka Jaanianso Siidritalu kui agroturismiettevõtte töös jälgitavad seadused. Jaanianso Siidritalu jälgib oma igapäevatoos, nii nagu kõik teised ettevõtted, Eesti Vabariigi poolt sätestatud seaduseid, mille täitmist kontrollivad erinevad inspeksioonid, nagu näiteks toiduamet ning maksu- ja tolliamet. (A. Roosimaa & J. Jaaksalu, suuline vestlus, 11.03.2023) Nagu eelnevalt mainiti, siis erinevalt Itaaliast, Poolast või USA-st ei ole Eestis sätestatud eraldi agroturismi reguleerivat seadust. Autor palus selle teema kohta kommentaari Eestimaa Talupidajate Keskliidu (ETKL) tegevjuhilt Kerli Atsilt, kelle arvates peaks looma ka agroturismi puudutava õigusselguse, sest agroturismiettevõtte definitsioon turismiseaduses puudub.

Jaanihanso Siidritalu enda arvates on nemad kui ettevõtte veel liiga uus ja mastaabilt väike, et olla ankurorganisatsioon, kuid arutelu käigus esindajatega tulid Jaanihanso puhulgi välja mõned ankurorganisatsioonile omased tunnused: Jaanihanso kui talu ajalugu, asukoht, kolhoosiaegne ajalugu ning kohalike töötajate kaasamine. Tõdeti, et Jaanihanso Siidritalu tegevus on tähtis ja panus ulatub kohalikust kogukonnast kaugemalegi – oma tegevusega toetab Jaanihanso Siidritalu kogu Eesti turismi. Jaanihanso tegevus on algusest peale olnud jätkusuutlik, sest tegu on täielikult mahetootmisega. Ollakse eeskujuks jäätmekäitluses – tegeletakse sorteerimisega ning prügiveoga tegelevad selleks vastavad tellitud firmad. Jaanihanso Siidritalu peab ennast maaettevõtluse edumudeliks – lagunenu kolhoosihoones on võimalik arendada välja terve bränd ning pakkuda sinna juurde ka meelelahutust. (A. Roosimaa & J. Jaakalu, suuline vestlus, 11.03.2023)

Jaanihanso Siidritalu asub Põhja-Pärnumaa vallas. Vald loodi 2017. aastal toimunud haldusreformi käigus, mil omavahel liideti Halinga, Tootsi ja Vändra vald ning Vändra alev. Nüüd on vallas kolm alevit, kus asuvad halduskeskused: Tootsi, Pärnu-Jaagupi ja Vändra. Lisaks 86 küla. Kogu valla territooriumi pindala on 1010,1 km², keskmine asustustihedus on 7,85 inimest ruutkilomeetri kohta. (Põhja-Pärnumaa, *s. a.*) 2023. aasta 1. jaanuari seisuga elab Põhja-Pärnumaa vallas 7975 inimest, mis on eelmise aastaga võrreldes kasvanud (+ 43), kuid 2018. aasta ehk valla sünniaastaga märkimisväärselt kahanenud (– 459) (Põhja-Pärnumaa, 03.01.2023). 2022. aasta seisuga tegutses Põhja-Pärnumaa vallas 259 ettevõtet, millest suurem osa on põllumajandus-, puidutööstus- ja kalandusettevõtted. Põhja-Pärnumaa valla arengukavas on visioon sõnastatult järgmiselt: „Oleme arenev, turvaline, ettevõtlust ja ettevõtlikkust ning inimest väärtustav ja toetav vald.“ Põhja-Pärnumaa valla missiooniks on „tagada elanike vajadustele vastav elu-, õpi- ja ettevõtluskeskkond.“ (Põhja-Pärnumaa, 2022)

2022. aasta oktoobrist kuni 2023. aasta jaanuarini viidi Eestis Rahandusministeeriumi tellimusel läbi üleriigiline uuring, et välja selgitada elanike rahulolu kohalike omavalitsuste teenuste ja üldise elukeskkonna osas (vt lisa 2). Küsitluses osalesid üle 16-aastased inimesed ning küsitluse tarbeks koguti andmeid veebi või telefoni teel. Tulemused esitati punktiskaalal 0–100. Kõige rohkem oldi Põhja-Pärnumaal rahul

rohekeskkonnaga, mille näitaja oli 79. Suurimat rahulolematust (52) väljendati kohaliku omavalitsuse tegevuse üle. (Turu-uuringute AS, 2022)

Põhja-Pärnumaa vald koosneb erinevatest kogukondadest, mistõttu kaardistas lõputöö autor täpsemalt Jaanihanso Siidritalu ümbritseva kogukonna. Meilivahetuses Jaanihanso Siidritalu teenindusjuhi Jana Jaaksaluga (04.10.2022) selgus, et ümbritsevaks kogukonnaks peetakse Kaelase küla, Pärnu-Jaagupi alevit, Libatse, Halinga ja Pööravere küla. Hilisema vestluse käigus (11.03.2023) kaasati loetellu ka Are alevik ja Pärnu linn. Töö autor kitsendas aga uuritava kogukonnana Pärnu-Jaagupi, Libatse ja Halinga peale, mis on eelmainitud kogukondadest suurimad ja aktiivsemad. Lisaks omavad need kogukonnad ilmselt suuremat mõju kohalikele elanikele ning on aktiivseima seltsitegevuse (nt rahvatants, näitetrupid, sporditegevus) ja kodanikualgatusega kogukonnad (nt Libatse külaselts).

2.2. Uurimuse meetodika, valim ja andmeanalüüsi meetod

Töö autor kasutas uuringu läbiviimisel kvalitatiivset uurimismeetodit. Kvalitatiivset uurimismeetodit kasutatakse peamiselt inimeste käitumise ja sellega seonduvate protsesside uurimiseks. Käsitletavat objekti uuritakse tema loomulikus keskkonnas. Enim kasutatavamad andmekogumismeetodid on intervjuud, vaatlused, dokumendianalüüsid, artiklid, sotsiaalmeedia postitused. Tööprotsessi ei kaasata arvulisi andmestikke ning tulemustes kajastuv info on uuritud nähtuse subjektiivne kirjeldus. (Bengtsson, 2016, lk 8; Õunapuu, 2014, lk 53–54) Uurimismaterjali kogumise võib lõpetada siis, kui uuritavatelt objektidelt enam uut informatsiooni juurde ei lisandu (Lagerspetz, 2017, lk 97). Autor peab töö eesmärgi saavutamiseks uurima eelkõige kogukonda, sealseid käitumis- ja toimimismustreid, selleks sobib kvalitatiivne uurimisviis kõige paremini. Kuna soovitakse saada kogukonna subjektiivset arvamust ja hinnangut uuritava nähtuse kohta, sobib andmekogumismeetodiks kõige paremini intervjuu.

Töö autor kasutas andmete kogumiseks poolstruktureeritud intervjuusid, sest soovis süvitsi mõista kohaliku kogukonna kokkupuuteid ja arvamust seoses agroturismiga. Poolstruktureeritud intervjuu on osaliselt küsimustega paika pandud vestlus, kus ettevalmistatud küsimused on vajalikud vaid vestluse alustamiseks ning intervjuueerija võib nende järjekorda ja sõnastust intervjuu vältel muuta. Küsimustel puudub liik ja neid

võib koostada määramata hulgal, samuti võib intervjuerija vastata intervjueritava poolt esitatud küsimustele. Poolstruktureeritud intervjuu on avatud ning selles eeldatakse loovat lähenemist. Vastused salvestatakse või märgitakse üles registreerimislehtedel. (McIntosh & Morse, 2015, lk 1; Õunapuu, 2014, lk 171–172)

Uuringu läbiviimiseks kasutati eelnevalt kirjeldatud jätkusuutlikkuse prismaat ning kohandati see ümber kvalitatiivsesse uurimusse. Autor koostas iga dimensiooni kohta 4–6 küsimust, mis esitati valimile. Populatsioon ehk üldkogum on uuritavate objektide kogum, kusjuures nendel objektidel on sarnased tunnused. Üldkogumile tehakse uurimisetapi lõpus ehk uurimisandmete analüüsis järeldused. (Õunapuu, 2014, lk 137) Käesoleva lõputöö üldkogumi moodustavad kõik valitud kogukondade asutused ja elanikud. Valitud kogukondadeks olid esialgu Pärnu-Jaagupi alev ning Halinga ja Libatse küla. Üldkogumist valis töö autor teatud kriteeriumi alusel välja intervjueritavad inimesed. Kriteeriumiks oli kogukonnaliikme seos kohaliku elu edendamise ja oluliste teenuste pakkumisega.

Töö eesmärgist lähtudes moodustas autor ettekavatsetud valimi. Valim saadakse, kui üldkogumist eraldatakse teatud hulk uurimisobjekte, kes esindavad suuremat populatsiooni. Ettekavatsetud valimi moodustab uurija iseenda teadmiste ja kogemuste põhjal, kuid lähtudes kindlatest kriteeriumidest. (Acharya jt, 2013, lk 332; Õunapuu, 2014, lk 139, 143) Algselt moodustaski töö autor ettekavatsetud valimi, kuid kuna mitmed potentsiaalsed respondendid ei soovinud intervjuus osaleda, siis lõplik valim kujunes lumepallivalimina. Lumepallivalim tekib siis, kui uuritava valimirühma liikmed nimetavad ise liikmeid, kes sobivad uuritavateks objektideks, st neil on olemas uuringu jaoks sobivad tunnused. Lumepallivalimi ahel katkeb, kui on leitud sobiv arv valimiliikmeid. (Acharya jt, 2013, lk 333; Õunapuu, 2014, lk 144) Kuna töö autori eesmärk oli kokku saada kümme intervjuud ja ta ei tundnud ise uuritavat kogukonda piisavalt põhjalikult, siis aitasid valimit moodustada ning sobivaid kontakte anda nii intervjuust loobunud kui ka intervjueritud kogukonnaliikmed.

Lõplikusse valimisse kuulus plaanitud kümne liikme asemel kaheksa kogukonnaliiget, uuringu tulemused jõudsid küllastumiseni. Töö autor võttis ühendust 19 kogukonnaliikmega, kelle seas oli nii intervjuust loobunuid kui ka neid, kellega kontakti ei õnnestunud luua. Intervjuust öeldi ära peamiselt seetõttu, et kogukonnaliige ei tundnud

endal või enda esindataval asutusel olevat erilist seost Jaanihanso Siidritaluga. Sellest tulenevalt kujunesidki uuritavateks kogukondadeks Pärnu-Jaagupi alev ja Libatse küla. Intervjuude periood kogukonnaliikmetega kestis 27. veebruarist kuni 17. märtsini. Töö autor viis intervjuud läbi intervjuueeritavate poolt valitud kohtades ning esitas neile 20 küsimust (vt lisa 3). Intervjuud kestsid vahemikus 20–70 minutit. Lisaks viis töö autor läbi ekspertintervjuu Eesti Talupidajate Keskliidu tegevjuhi Kerli Atsiga (vt lisa 4), kes omab teadmisi agroturismist Eesti tasandil ning oskab selle põhjal vastavat sisendit anda ja oma arvamust avaldada.

Intervjuud salvestati kokkuleppel intervjuueeritavatega telefoni diktofoniga. Töö autor transkribeeris intervjuud enne analüüsimise hakkamist www.tekstiks.ee tarkvara abil, laadis transkriptsioonid arvutisse alla ning koostas intervjuu vastuste põhjal Exceli tabeli. Andmete analüüsis kasutas autor sisuanalüüsi (kontentanalüüs) meetodit. Sisuanalüüsi puhul tuuakse andmekogust välja erinevad märksõnad, mis on hakanud intervjuudes korduma ning mille kohta saab hakata teatud järeldusi tegema. Analüüsides järgitakse kindlaid kodeerimise reegleid. Näiteks on oluline ka kõik vastajad kodeerida, et säilitada nende anonüümsus. Sel puhul asendatakse vastaja nimi, mis on mitteamuline tunnus, tähtede või numbritega. (Õunapuu, 2014, lk 160, 178) Töö autor kodeeris kaheksa intervjuueeritud järgnevalt: KL1, KL2, KL3, KL4, KL5, KL6, KL7, KL8. Täheühend „KL“ tähistab kodeeringus sõna „kogukonnaliige“, numbritega 1–8 on järjestatud kogukonnaliikmed vastavalt intervjuu toimumisajale.

Autor esitab uuringu tulemused viie erineva osa kaupa: sissejuhatav osa, majanduslik, sotsiaal-kultuuriline, institutsionaalne ja keskkondlik dimensioon. Intervjuu sissejuhatuses küsis autor kogukonnaliikmetelt nende elukohas elatud aastate, seose kohaliku kogukonnaga ja teadlikkuse kohta Jaanihanso Siidritalust. Selgus, et kõik intervjuueeritavad on oma praeguses elukohas elanud rohkem kui kümme aastat või terve oma elu. Kõik valimi liikmed peavad end aktiivseteks kogukonnaliikmeteks, kes panustavad kogukonda sealse elu korraldamisega ja/või ürituste organiseerimisega. Jaanihanso Siidritalu teatakse valdavalt nende toodangu ja pakutavate teenuste (õunaiaia ekskursioon koos degustatsiooniga, kontserdid, etendused, sündmuskorraldus, tooraine kokkuost kohalikele) poolest.

2.3. Uuringu tulemuste analüüs

2.3.1. Majanduslik dimensioon

Majandusliku dimensiooni küsimuste eesmärk oli teada saada, kuidas Jaanihanso Siidritalu tegevus mõjutab finantsiliselt ja majanduslaselt kohaliku kogukonna elu. Esmalt tuli intervjuueeritavatel anda üldhinnang oma kogukonna majanduslikule seisule. Üldiselt arvati, et selle näitajaga on kõik hästi. Enim toodi välja inimeste ettevõtlikkust, tänu millele tegutseb piirkonnas mitmeid suur- ja väikeettevõtteid. Juhtivad tööstused on kogukonnaliikmete sõnul põllumajandus-, puidu-, raua- ja metallitööstus. Suurimateks ettevõteteks ja tööandjateks nimetati puidutööstusettevõtte Boardic OÜ ja põllumajandusettevõtte Halinga OÜ. Samuti mainiti noorte initsiatiivi vanade hoonete restaureerimisel ja taaselustamisel (KL2). Vaatamata uuritavas kogukonnas nõukogude ajal tegutsenud kolme kolhoosi (Edasi, Vahenurme ja Halinga) sulgemisele, tuntakse head meelt selle üle, et põllumajandus on senimaani jätkunud (KL3). Positiivse arenguna tõi KL4 välja ka majanduse ökonomeerimise (rahaline kokkuhoid, nt koolireform), tänu millele on osad vallaasutused tegutsemiseks vajalikke ressursse juurde saanud.

Samas tõdesid kolm vastajat, et alati saaks olla paremini (KL5, KL6, KL8). Arvati, et väikeettevõtlust tuleks rohkem toetada (KL6). Küll aga ütles KL7, et Põhja-Pärnumaa vald on väga ettevõtjasõbralik ning alati valmis ettevõtlust toetama. Vastukaaluks eelnevale seisukohale, et kogukonnas leidub palju ettevõtlike noori, toodi välja siiski ka mure linnastumise osas ning arvamus, et inimestel ei ole soovi maapiirkonda elama tulla (KL8). Mainimata ei jäetud ka 2017. aastal toimunud haldusreformi, mille käigus liideti omavahel Väandra alev ning Halinga, Tootsi ja Väandra vald kokku Põhja-Pärnumaa vallaks: KL8: „Haldusreform oli halvasti. Oleme nüüd suure valla ääremaa. Väga palju kaugemale ei vaadata. Uue vallavanemaga on lootust, et vaadatakse Jaagupi piirkonda ka. Kui varem hoidsime kokku, siis viimased aastad on Pärnu-Jaagupi ja Libatse vahel väike konkurents.“ Teiseks negatiivseks mõjuteguriks pidas sama vastaja koroonakriisi, mille tõttu jäädi osade ürituste korraldamisel kahjumisse. See pärssis omakorda edasiste sündmuste korraldamiste mahtu.

Kogukonnaliikmetel on kõrged ootused vallaelu edenemisel Rahvusooper Estonia endise peadirektori Aivar Mäe suhtes, kes valiti eelmise aasta 27. juulil Põhja-Pärnumaa uueks

vallavanemaks (Põhja-Pärnumaa vald, 27.07.2022). Mai alguses teatas aga vallavanem, et lahkub suve lõpul ametist (Põhja-Pärnumaa, 11.05.2023). Huvitava arvamusena tuli KL5 poolt välja järgnev: „Linna lähedus, ma arvan, mõjutab seda ettevõtlust. Inimesed on natuke passiivsemad, sest lihtsam on leida tööd Pärnus. Mida kaugemal sa oled, seda rohkem sa pead ikkagi ise hakkama mõtlema, pingutama, et mitte sõita seda pikka maad.“ Kokkuvõtlikult hindasid vastajad kogukonna majanduslikku seisundit pigem heaks ning seda illustreerib ka järgnev tsitaat vastajalt KL1: „Arvan, et Libatse on üle Eesti keskmise – heakorra ja üldiselt kogu väljanägemise mõttes.“

Järgnevalt uuris töö autor viimase viie aasta jooksul infrastruktuuris tehtud parendusi. Vastajad tõid peamiste arendustena välja järgmised aspektid:

- vee- ja kanalisatsioonisüsteemide parendamine (KL5, KL6, KL7, KL8),
- bussiliikluse parendamine (KL4, KL8),
- sõiduteede asfalteerimine ja korrashoid (KL6, KL8),
- tänavavalgustuse uuendamine (KL7),
- kergliiklusteede ehitamine (KL7),
- Libatse lastemänguväljaku ehitus (KL1),
- Kaelase riigitee pikendamine 4 km ulatuses Jaanihanso Siidritaluni (KL7).

Riigitee pikendust rahastas Eesti Vabariik ning tänu sellele on ligipääsetavus Jaanihanso Siidritalusse palju kergem (KL7). Kogukonnaliikmed hindavad väga kõrgelt kohaliku päästeteenistuse, kiirabi ja politsei olemasolu. Intervjuust kogukonnaliikmega KL4 selgus, et Pärnu-Jaagupis asuvad ainukesena Eestis nii kutseline kui ka vabatahtlik päästekomando. Küttekulude vähendamiseks on kolitud kokku mitmed asutused – nüüd tegutsevad ühes majas Pärnu-Jaagupi halduskeskus ja noortekeskus ning teises hoones põhikool koos muusikakooliga. Lisaks on kogukonnas tegutsev Pärnu-Jaagupi Põhikool KL4 hinnangul üks vabariigi tugevamaid. Uuritud kogukonnas asub ka kolm hooldekodu, mis teenindavad kliente üle Eesti (KL4). Teisest küljest, kahest lasteaiast ühte võib ees oodata sulgemine (KL8). Lisaks arvas KL5, et kergliiklusteid võiks rohkemgi olla, mis võimaldaks Pärnu-Jaagupi–Libatse vahel jalutada või rattaga sõita.

Ühe kogukonna liikmed tundsid, et nende elukoht on suurem turismiatraktsioon, kui seda arvasid teise kogukonna elanikud. Suurimateks turismiatraktsioonideks peeti järgmisi objekte:

- Jaanihanso Siidritalu (KL4, KL6, KL7),
- Pärnu-Jakobi kirik ja palverännutee (KL5, KL7),
- Hellar & Pojad kõrsikuvabrik (KL4, KL7),
- Libatse tamm (KL1, KL8),
- Pärnu-Jaagupi kultuuri- ja spordipark koos kettagolfi rajaga (KL4),
- Piimajõe Suurfarm ehk Halinga OÜ (KL1, KL7),
- Halinga Automuuseum (KL7),
- Lepiku-Mardi kollektsioonitae (KL1, KL7),
- Pärnu-Jaagupi aleviteatri poolt korraldatavad suveetendused (KL4).

Jaanihanso Siidritalu puhul peeti atraktiivsuse tekitajaks lisaks toodetele taaskord kontserte, suveetendusi ja firmapidusid (KL4, KL6, KL7). Tänu Jaanihanso Siidritalule külastab uuritud kogukonda väga palju turiste üle Eesti. KL7: „Jaanihanso on meie vallas turismimagnet number üks. Terve vabariik sõidab kokku. See on nii imetore!“ Pärnu-Jakobi kiriku osas mainiti ära Eesti Kirikute Nõukogu poolt igal suvel korraldatav projekt „Teeliste kirikud“, millest on Pärnu-Jakobi kirik osa võtnud alates käesoleva sajandi algusest ning mille eesmärk on hoida kirik 1. juunist kuni 31. augustini soovijatele avatuna. Suve jooksul külastab tänu sellele projektile kirikut suurusjärgus 300 huvilist. (KL5, KL7) Pärnu-Jaagupit läbib ka palverännutee Tallinna Toomkirikust Iklasse, mille üks peatuspaikadest oli mõned aastad tagasi ka Jaanihanso Siidritalus (KL3, KL5). Lasteekskursioone on vastu võtnud näiteks Hellar & Pojad kõrsikuvabrik ja Piimajõe Suurfarm (Halinga OÜ), mis on Baltikumi üks suurimaid piimafarme (KL7). Pärnu-Jaagupi kultuuri- ja spordipargis viiakse läbi üle-Eestilisi kettagolfi võistlusi (KL4). Küll aga ütleb KL3, et tema isiklik eesmärk on hoida maaturismi pildis, kuid: „Agroturism väga populaarne ei ole. Ei tulda isegi selle peale, et nii lihtsad asjad võiksid atraktiivsed olla. Isegi ilusasti kujundatud sõnnikuhunnik on ilus vaadata. Pead seda lihtsalt oskama müüa.“ Kui KL5 arvates on Jaanihanso Siidritalu oma toodete ja tegevuste reklaamimisel lisaks sotsiaalmeediale ka kogukonnas aktiivne, siis KL3 väitis vastupidist. Põhjenduseks: Jaanihanso Siidritalu turg ei ole kohalik inimene, tegu on nišitootega.

Siiski avaldas KL3 jaoks muljet Jaanihanso Siidritalu algusaastate töökuulutus, mis oli „teistmoodi ja kastist väljas.“

Mõju kohalikule elule hinnati küll kõigi vastajate poolt positiivseks, kuid mitte kõik vastajad ei arvanud, et see mõju väga suurelt nähtav oleks. Näiteks arvas KL8, et Jaanihanso Siidritalu võis küll paikkonda muuta rohkem veidi atraktiivsemaks, kuid suurt ja tuntavat mõju Jaanihanso ise tekitanud ei ole. KL7 vastusest selgus, et Jaanihanso Siidritalu tegevus on mõjutanud väga palju just Kaelase küla, sest nüüdseks on sealsed mahajäetud talud ära ostetud.

KL5: Kuna tal (Jaanihanso Siidritalul – *autor*) on rahvusvaheline ambitsioon – need peod, konverentsid, üritused – et siis inimestel tekib ka mõte, et Kaelase on ka mingi koht. Tekib rohkem neid inimesi, kes selle kandi avastavad. Võib-olla vaatavad siis ümberringi, mis siin veel on. See on meie lootus, et kui inimesed tulevad Jaanihansosse, et siis tulevad Pärnu-Jaagupist ka läbi.

Agroturismile hinnangut andes tõdesid kõik vastajad, et seda turismiliiki võiks kogukonnas rohkem viljeleda. KL1: „Taolisi agroturismiettevõtteid võiks ikka rohkem olla, sest see ongi ainuke väärtus, mis meil siin on. Et kui ei ole midagi looduslikku või ajaloolist asja, mida vaatama tulla, siis agroturism on.“ Agroturismiga saab tuua maapiirkonda rohkem külastajaid. Üheks selliseks viisiks on avatud talude päevad ning maal elamise päevad, mille käigus avavad huvilistele oma talude ukсед ka need, kelle juurde igapäevaselt külla minna ei saa.

KL5: Ma arvan, et see on nii kummaline, aga samas väga tore, et inimesed tulevadki avatud talude päevale. Arvad, et ei tea, kes viitsib nüüd tulla, ja kui ise siin maal elanud, siis miks ma peaks vaatama minema teisi talusid. Aga on nii palju inimesi, kelle jaoks see on nagu uudishimu. Sest ei saa ju igale poole alati niisama minna. /.../ Kui on selline avatud talude päev, siis on lihtsam: pererahval ei ole kiire, ta on võtnud selle aja. Ma täiesti saan aru, et see töötab ja tohutult inimesi ikkagi sõidab ja vaatab. Talud saavad ise ka sellest kasu, alati ju müüvad siis midagi. Mingid kohad saavad jälle oma väikse tähelepanu, igal juhul ma arvan, see on väga põnev.

KL3 mõttele tuginedes võiks agroturism olla aga paremini turundatud ning sellega peaks tegelema pädev turundusspetsialist, kes jagaks infot kõikidele turismihuvilistele.

Majanduslikus dimensioonis arvati üldiselt, et kogukonna majandus toimib pigem hästi, kuid negatiivselt on sellele mõjunud haldusreform, linnastumine ja koroonakriis. Tunti head meelt kogukonna ettevõtlikkuse ning põllumajandustegevuse üle. Samuti on tehtud parendusi infrastruktuuris ja asutuste kokku kolimisel. Kogukonnaliikmete vastustest ilmsid ka peamised turismiattraksioonid, sh Jaanihanso Siidritalu, mille mõju kogukonnale hindasid kõik vastajad positiivseks.

2.3.2. Sotsiaal-kultuuriline dimensioon

Sotsiaal-kultuurilise dimensiooni hindamiseks küsis autor intervjuueeritavatelt küsimusi nende kogukonna üldise eluolu kohta ning selgitas välja selle seose Jaanihanso Siidritaluga. Esmalt palus autor kogukonnaliikmetel kirjeldada oma kogukonda. Märksõnu, mis esile tulid, illustreerib järgnev tabel 3.

Tabel 3. Kogukondasid kirjeldavad märksõnad

positiivne	vastajad	negatiivne	vastajad
aktiivne	KL1, KL4, KL5, KL7	hõõrdumised	KL1, KL2, KL7, KL8
mõnus	KL2, KL4	killustunud	KL5
noorenev	KL2, KL3, KL5	vananev	KL8
rahulik	KL2		
väike	KL6		
kokkuhoidev	KL2, KL4, KL6, KL7, KL8		
tugev seltsitegevus	KL7		
traditsioonide hoidmine	KL5, KL7		

Pooled vastajatest tõid välja kogukonna aktiivsuse: kogukonnaliikmetel on kombeks aeg-ajalt tulla kokku ning korraldada ühiselt kohalikku elu. Sealjuures on tekkinud ka mõningaid lahkkelisid, kuid neid peeti pigem kogukonnaelu paratamatuks osaks. Intervjuueeritavate KL1 ja KL4 hinnangul leidub nende kogukondades neidki, kes ei soovi mingil põhjusel kogukonnaelus osaleda ja kogukonna poolt korraldatud tegevustest osa võtta. Vaatamata sellele on nelja vastaja arvates kogukonnatunne siiski tugev, see väljendub üksteise aitamises ja hoidmises (KL4, KL8). KL8 sõnul saavutatakse väljastpoolt tuleva vastasseisu korral ühtsus üsna ruttu. Sellegipoolest, arvas üks

kogukonnaliige, et nende kogukond on killustunud ning ühtehoidvat tunnet seal ei eksisteeri. Teisest küljest tõi sama vastaja välja tugeva seltsitegevuse, näiteks rahvatants, millega tegelevad nii lapsed, täiskasvanud kui pensionärid. Traditsioonilistest tegevustest rääkis ka KL7, kes rõõmustas selle üle, et pärast haldusreformi on neil siiski säilinud oma rahvarie ja traditsioonilised sündmused, nagu näiteks jõuluaegsed jumalateenistused kirikus (KL5).

Viimase viie aasta jooksul toimunud muudatustest toodi taaskord välja haldusreform (KL4, KL6, KL8), mille puhul sooviti, et valla keskus oleks jäänud pigem Pärnu-Jaagupisse kui Vändrasse (KL4). Tuntakse, et kogukonna ühtsus on reformi tõttu vähenenud, sest vald on nüüd väga suur ning põhieu koondunud rohkem Vändra poole (KL5). Eluolu kehvenemise põhjuseks toodi üldine linnastumine, mille tõttu noored maapiirkonda elama ei soovi tulla ning seepärast on raskem leida ka uut tööjõudu. KL8: „Haldusreform oli see, mis jalad alt lõi. Üldiselt see andis hoogu juurde sellele, mis juba toimus.“ Samuti on oht, et suletakse maja, kus hetkel tegutsevad Libatse lasteaed ja raamatukogu (KL1). Libatses asus ka kool, kuid see on tänaseks päevaks suletud (KL8). Teisest küljest nähti, et üldine eluolu ei ole viimase viie aasta jooksul halvemaks läinud, vaid pigem liikunud paremuse poole. Seda näitlikustab mõne aasta tagune kinnisvarabuuum, mille käigus müüdi Libatses ära kõik korterid (KL2). Kortereid ostsid nii Soomest pärit pensionärid, kes soovivad vaiksemasse kohta oma vanaduspõlve veetma tulla (KL8), kui noored pered (KL2). Noorte naasmist maapiirkondadesse on täheldanud veel kaks kogukonnaliiget.

KL5: Vahepeal tekkis selline tunne, et kogukond hakkab vananema, aga nüüd see on täiesti pöördunud trend. Noored tulevad tagasi, majades on väga palju noori peresid, lasteaiaid, koolimaja täis, lapsed ei mahu ära. Uus ring on tekkinud. /.../ Noored pered on ostnud majasid, seda tunnet siin alevi ei ole, et see vananev kogukond oleks.

Samuti kiideti ettevõtluse järjepidevat arengut, vaatamata kolhoosikeskuste kaotamisele (KL3), ning ühe kogukonnaliikme hinnangul on elanikud rõõmsameelsed ja „saanud uue hingamise“ (KL7). Üks vastaja aga arvas, et suuri muudatusi ei ole olnud, vaid pigem on kogukonnas seisak ning uudset lähenemist on toonud ainult Jaanihanso Siidritalu. KL5: „Uut, värsket, põnevat ei ole siin juhtunud. Jaanihanso jällegi on midagi moodsat, uut ja

teistmoodi. Võiks olla natuke värskemad lähenemist, midagi tänapäevasemat, hetkel veel otseselt ei ole näha. Aga on suured lootused.“

Negatiivsete mõjude puhul ei näinud ükski vastaja seost Jaanihanso Siidritaluga, sest intervjueeritavate sõnutsi on Jaanihanso Siidritalu eraldiseisev ettevõtte, kellel on oma enda sihtrühm. Pigem arvati, et Jaanihanso Siidritalu rikastab kohalikku kultuurielu ja on eeskujuga teistele maapiirkonna elanikele ning ettevõtjatele. KL8: „Mine tea, äkki keegi võtab siin kunagi mingid ohjad enda kätte ja hakkab veel samasugust sarnast asja tegema või mingisugust tõmbenumbrit. Piirkond läheks veel populaarsemaks.“ Arvati, et Kaelase külas nii paikselt kui ka hooajaliselt elama asunud Eesti avalikkusele tuntud inimesed on sinna saabunud just tänu Jaanihanso Siidritalu tegevusele.

Kui kõik teised kogukonnaliikmed tundsid, et Jaanihanso Siidritalu ei ole kohalike traditsioonide arengut ega säilimist kuidagi mõjutanud, siis kolm kogukonnaliiget (KL5, KL6, KL7) tõid välja kaudsed mõjud kohalikele kultuurile ja toodangule. Näiteks toetab Jaanihanso Siidritalu pillimängu traditsiooni, kuna on oma sündmustele kutsunud esinema kohaliku puhkpilliorkestri, õunu kokku ostes toetab õunakasvatuse kultuuri ning kirikule annetusi tehes toetab ka kiriku kui traditsioonilise instutsiooni säilimist. Samuti on Jaanihanso Siidritalu aktiivselt toetanud kohalikku ettevõtlust – nimelt tellib Jaanihanso Siidritalu oma toodangu pakendamise tarbeks kinkepakendid ning „tööriistakastid“ Libatse puidutööstusettevõttest Boardic OÜ, mis KL7 hinnangul aitab suuresti kaasa koduvalla ja ka riigi turundamisele mujal maailmas. Tema väitel peavad näiteks Itaalia sõprusvalla elanikud Jaanihanso toodangust väga lugu.

Kõikide intervjueeritavate meelest on Jaanihanso Siidritalu usaldusväärne ja hea mainega ettevõtte, kiidusõnu pälvivad ka siidritalu eestvedajad Alvar ja Veronika Roosimaa. KL4: „Ma olen kahe käega selle poolt! Tehke ainult! Tulge päästke ära üks maapiirkonna lagunev hoone, tehke see korda kui vähegi võimalik. Mehel nutti on, ainult andku minna!“ Jaanihanso Siidritalu kohta ütlesid kogukonnaliikmed, et sealsed inimesed on kogukonnale väga avatud, sõbralikud ja vahetud olnud ning võtnud ka kohalikke sinna tööle. Vaba aja veetmise osas tõid kogukonnaliikmed välja, et vaba aega kohalikud seal veetmas ei käi, küll aga külastatakse võimalusel suvekontserte ja -etendusi. Samuti külastatakse Jaanihansot avatud talude või maal elamise päeva raames. KL8 arvates on

Jaanihanso Siidritalu tooted ja teenused kohalikele rahaliselt liiga kallid, kuid kvaliteetse meelelahutuse eest küsitakse õiglast tasu.

Sotsiaal-kultuurilises dimensioonis tulid kogukonna kirjeldamises esile vastakad arvamused, kuid valdavalt tõdeti, et tegu on aktiivse ja ühtehoidva kogukonnaga, kus küll aeg-ajalt tekib lahkkelisid, kuid mis kiirelt lahenduse leiavad. Kiideti Jaanihanso Siidritalu uutset lähenemist ning oldi ühel meelel, et tegu on usaldusväärse ja hea mainega ettevõttega. Jaanihanso Siidritalu näol on kogukonnaliikmete sõnutsi tegu kultuurielu rikastajaga, kes loob ka lisaks emotsionaalset väärtust.

2.3.3. Institutsionaalne dimensioon

Institutsionaalse dimensiooni küsimused käsitlesid Jaanihanso Siidritalu kui institutsiooni. Näiteks soovis töö autor teada saada, millist ettevõtet peavad kogukonnaliikmed enda kogukonnas ankurorganisatsiooniks. Autor selgitas intervjuueeritavatele ankurorganisatsiooni mõistet lähtuvalt loetud teooriast, et vastajad mõistaks küsimust õigesti. Selle põhjal nimetati mitmeid asutusi, mis on antud kogukondades tegutsenud pikki aastaid, mastaabilt suured ning olulised tööandjad. Levinuimad vastused olid puidutööstusettevõtte Boardic OÜ (KL2, KL3, KL8), põllumajandusettevõtte Halinga OÜ (KL3, KL5, KL7, KL8), Hellar & Pojad kõrsikuvabrik (KL5, KL7) ning kohalik omavalitsus ja selle allasutused (KL3, KL4, KL6), nagu näiteks Pärnu-Jaagupi põhikool (KL3, KL4) ja spordikeskus (KL6). Jaanihanso Siidritalu nimetas vaid üks vastaja, viidates sellele järgnevalt: „Varem enne Jaanihansot /.../“.

Autori uuring puudutas ka kogukonnaliikmete enda vastutustunnet kogukonna arengus. Seitse vastajat tundis suurt vastutust, seda nii kogukonna edenemise, eluolu parandamise, kultuuri- ja spordielu korraldamise kui ka töökohtade hoidmise ja juurde loomise näol. KL3 tõdes, et ta ei ole enda arvates väga aktiivne kogukonnaliige, kuid on siiski turundanud Pärnu-Jaagupit kui brändi nii Eestis kui ka maailmas. Turismiarengu koha pealt olid vastused tagasihoidlikumad: KL7 tunneb turismi arendamisel ja propageerimisel suurt vastutust, kuid teised vastajad veidi vähem või mitte üldse. Küll aga tõi KL4 välja, et sihtkoha atraktiivsuse suurendamine on pidevas arengus.

Sealjuures oli oluline teada saada, kuidas tajuvad uuritavad kogukonnad agroturismi ning sihtkoha turunduse vahelist seost. Kõik vastajad olid ühisel arvamusel, et agroturismi viljelemine aitab sihtkohta paremini turundada ning atraktiivsemaks muuta. KL5: „Kui on talud, kuhu tulla, siis ikka tullakse siit külast ka läbi. Vaadatakse kogukonda, hooneid, kirikut. Oleme näinud, et see töötab.“ Siiski on soov, et valla initsiatiiv oleks agroturismi arendamisel suurem. KL3: „Vald võiks tegeleda rohkem turundusega. Meil on seesama Jaanihanso, põllud, taimed, sood – need on väärtus, aga see ei ole veel kohale jõudnud. Meil ei ole ainult tuulikute vald, meil ongi tegelikult Eesti üks tihedaim põllumajandusmaa.“ Kohalike kogukondade kaasatust agroturismi arendamisel pidas oluliseks ka ETKL tegevjuht Kerli Ats, kelle arvates on hetkel suurimaks takistuseks kommunikatsiooniprobleemid agroturismiettevõtjate ja kohalike kogukondade vahel.

Kõik kogukonnaliikmed on avatud koostööle Jaanihanso Siidritaluga. Seda on osad intervjuueeritavad ka juba varem teinud, näiteks Jaanihansole abi osutamisel, turunduses, sündmuste korraldamisel ja tootearenduses. Tulevikuideede osas nähtigi sündmuskorraldust, giidituure, tootekoostööd, avatud talude päevade raames mõnda koostööd. KL7: „Mida iganes Jaanihanso välja pakub – kõik sobib absoluutselt.“ Üks kogukonnaliige on Jaanihanso Siidritalu reklaaminud oma menüüdes. Osad vastajad on ostnud Jaanihanso Siidritalu tooteid kingituseks. Kõik intervjuueeritud kogukonnaliikmed on teadlikud ka Jaanihanso Siidritalu rahvusvahelisest tuntusest ning sündmustest, millest Jaanihanso Siidritalu on osa võtnud (sh maal elamise päev, avatud talude päev, kohvikutepäev).

Institutsionaalses dimensioonis arvati, et suuremad ankurorganisatsioonid kogukonnas on Boardic OÜ, Halinga OÜ ja kohaliku omavalitsuse allasutused. Kogukonnaliikmed tunnevad vastutust oma kogukonnaelu arendamises ja on avatud koostööle Jaanihanso Siidritaluga. Tõdeti, et agroturismi turundamisega võiks kogukonnas rohkem tegeleda, sest lisaks Jaanihansole leidub kogukonnas veel teisigi potentsiaalseid objekte, mida turistidele näidata.

2.3.4. Keskkondlik dimensioon

Viimane dimensioon jätkusuutlikkuse prisma on keskkondlik dimensioon. Läbi selle dimensiooni saab teada, kuidas tajuvad kogukonnaliikmed agroturismi mõju nende

elukoha keskkonnale. Autor uuris intervjueeritavatelt, millist keskkonnakaitsealast infot on nad saanud või ise omandanud turismiettevõtluse kontekstis. Kaks vastajat tõdes, et selle teemaga ei ole nad tegelema. KL4 väitis, et ei ole keskkonnaalasel end informeerinud, kuid hilisema jutu käigus selgus, et sündmuste korraldamisel on plastiknõude vähendamise tegeletud küll. Seega on ta teinud alateadlikult keskkonda soosivaid valikuid. Ülejäänud viis vastajat on kõik aktiivselt teinud keskkonnamõtjude vähendamiseks teadlikke otsuseid, seda nii majapidamises, ettevõtluses kui ka turismiarenduses. Näiteks eelistab KL3 osta rohemärgisega tooteid ning toetada väetisevaba põllumajandust. KL6 hoiab end tänu töökohustustele pidevalt kursis keskkonnaalaste seaduste ja nende muudatustega. KL7 on osalenud keskkonناسäästlikkuse koolitustel ning tema sõnutsi on valla tiheasustusalades jäätmete sorteerimine kohustuslik, tänu millele on ka elanikud järjest enam teadlikumad. Üks vastaja omab ka turismialast haridust ning tegeleb aeglase turismi edendamise, mille sisuks on jalgsi kõndimine.

Kõik intervjueeritavad on erinevatel viisidel panustanud jätkusuutliku kohaliku elu edendamisse. Vastajad KL1, KL2 ja KL8 kuuluvad külaseltsi ning korraldavad sel viisil kogukonnale sündmusi ja kirjutavad projekte. Ülejäänud vastajad tegelevad aktiivselt sündmuskorraldusega ning kogukonnale vajalike ja soovitud teenuste uuendamise ning arendamisega. Selleks täiendatakse igal aastal ka valla arengukava (KL6). Lisaks Jaanihanso Siidritalule rikastavad kohaliku kultuurielu osad intervjueeritavad, kutsudes sarnaselt Jaanihansole tuntud artiste kogukonnasündmustele esinema. Jaanihanso Siidritalu keskkondliku mõju hindamisel olid taaskord kõik intervjueeritavad ühisel meelel, et siidritalu tegevus ei ole negatiivselt ümbritsevat looduskeskkonda mõjutanud. Siingi mainiti õunte kokkuostu kohalikel, mis takistab õuna kui toiduaine raisku minemist. KL5: „Pigem nad kasutavad ära seda ressursi, mis siin on, et ei jää lihtsalt õudsat jääkainet, nagu loomakasvatusest jääks. See, mis õunast jääb, on looduslik ja laguneb ära.“

Lõpetuseks uuris autor intervjueeritavatelt, millist koostööd võiks kohalik kogukond Jaanihanso Siidritaluga teha, et piirkond oleks kaitstud ning säiliks ümbritsev keskkond. Kogukonnaliikmete meelest võiks Jaanihanso Siidritalu jätkata samamoodi, nagu on seda tehtud seni – väärtuslikuks hinnati eelkõige õunte kokkuostu. Kerli Atsiga läbi viidud

ekspertintervjuus tõi tegevjuht välja, et peamine probleem kogukondade ja agroturismiettevõtjate vahel on kommunikatsiooniprobleemid. Atsi sõnusi on kogukondadel agroturismi arendamisel suur roll ning seetõttu peab nende kaasatust suurendama. Kui kogukond on toetav, aitab see agroturismiettevõttel muutuda veel jätkusuutlikumaks ning pakkuda ka kohalikele vaja minevaid teenuseid. Kogukond võib koostöös ettevõttega pakkuda erinevaid teenuseid, nt majutust, toitlustust, vaatamisväärsustega seotud giidituure jms. Tänu sellele saab ettevõtte koostöös kogukonnaga arendada välja lisaks oma põllumajandustegevusele spetsiifilised turismiteenused. Näiteks korraldab Jaanihanso Siidritalu koostööpartneritega suuremate sündmuste puhul toitlustust, majutujaid on tänu Jaanihanso tegevusele juurde saanud Kaelase mõis. Lisaks on Jaanihanso panustanud pärandkultuuri säilimisse, renoveerides endise kolhoosihoone. Jaanihanso on jaganud kogukonnale soodsamaid pileteid suvistele kontsertidele ja teatrietendustele.

Kogukond saab aidata ettevõttel koondada ja jagada infot ning leida koostööpartnereid. Eesti agroturismi toetavad muuhulgas kohalike kogukondade poolt läbi viidavad agroturismi ja selle võimalusi tutvustavad infopäevad ning konverentsid. Üha rohkem on ka ETKL alustanud koostööd kogukondade ja koostöövõrgustikega, et toetada kohalikke agroturismi arendamisel oma kogukonnas. Sellest tulenevalt on ETKL tegevjuhi poolne mõte järgnev: "Kohalikud kogukonnad võiks kaardistada oma kogukonnas tegutsevad ettevõtted ja nende tegevused, et pakkuda näiteks külastajatele mitmekülgset kogemust maaelust ja maal elamise viisidest. Need ei pea olema vaid agroturismiettevõtted, vaid erinevad maaettevõtted - turismitalud, restoranid jne."

Keskkondlikus dimensioonis selgus, et osad kogukonnaliikmed on teadlikult keskkonnakaitsealase info kogumise ja omandamisega tegelenud ning osad mitte. Siiski tehakse oma igapäevategemistes järjest enam keskkonnasõbralikke valikuid. Kõik kogukonnaliikmed panustavad jätkusuutliku elu edendamisse. Jaanihanso Siidritalu puhul ei täheldanud kohalikud negatiivseid keskkonnamõjusid – kogukonnaliikmed sõnasid, et siidritalu mahetootmine on igati keskkonda soosiv. ETKL tegevjuhi arvates on kogukonnal tähtis roll, mis aitab agroturismiettevõttel muutuda järjest enam jätkusuutlikumaks. Näiteks saab kogukond aidata agroturismiettevõttel pakkuda mitmekülgseid turismiteenuseid ja tugevdada nii ettevõtte kui piirkonna mainet.

2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Töö teoorias tutvustati, et agroturismi on mujal maailmas viljeletud sama kaua kui üleüldist põllumajandust. Esmased teated agroturismist pärinevad 19. sajandist Itaaliast ja USA-st, 20. sajandi lõpus jõudis agroturism ka Aasiasse, kus vaesemates riikides sooviti selle abil riigi majandust elavdada. Aafrikas sai agroturismi eest vedav organisatsioon tunnustuse alles 2021. aastal. (Lamie jt, 2021, lk 574; Grillini jt, 2022, lk 2; Jaunis jt, 2022, lk 77, 79) Käesolevas uuringus selgus, et Eestis on agroturism võrdlemisi uudne turismiliik, mille jaoks hakati agroturismiettevõtteid koondavat võrgustikku looma 2018. aastal. Seetõttu on agroturismialase info koondamine ja statistika koostamine veel Eestimaa Talupidajate Keskliidus algusjärgus. Teoorias käsitletud agroturismi definitsioonides võib märgata ühisosaid, kus põllumajandustootmine kombineerub turismiga. Külastajal on sel juhul võimalik osa saada põllumajandusettevõtte igapäevatööst seda vaadeldes või selles ise osaledes. Teine oluline osa on autentse maaelu kogemine ja sellega tutvumine. Agroturismiga saab tegeleda vaid ettevõtte, kelle põhitegevusalaks on põllumajanduslik tootmine (Ana, 2017, lk 7–8). Sarnaselt defineeris agroturismi ka ETKL tegevjuht Kerli Ats. Üheks oluliseks aastaks agroturismi ajaloos peetakse 1985. aastat, kui Itaalias hakkas kehtima agroturismi seadustik, millega on hetkel agroturism reguleeritud 21 regioonis (Ana, 2017, lk 7; Lamie jt, 2021, lk 574; Grillini jt, 2022, lk 2, 7, 8). Käesolevas uuringus selgus, et Eestis ei ole veel agroturismi reguleerivat seadusandlust välja töötatud, kuid ETKL tegevjuht Kerli Ats tegi ekspertintervjuu käigus ettepaneku luua turismiseaduses vastav õigusselgus. Agroturismivaldkond on hetkel reguleeritud vaid teiste seaduste abil, seda mainisid ka Jaanihanso esindajad.

Põhjus, miks põllumajandusettevõtted agroturismiga tegelema hakkavad, seisneb teoorias käsitletu kohaselt talude väikses põhisissetulekus, mida on soov turismi abil suurendada (Grillini jt, 2022, lk 2). Jaanihanso Siidritalu alustas aga oma tegevust kohe agroturismiettevõtteks, st põllumajanduslik tootmine on alates algusaastatest olnud sümbioosis turismiarendusega. Teoorias toodi ühtlasi välja agroturismi tunnused ning agroturismiettevõtte teenuste soovituslikud elemendid. Kothari ja Perwey (2021, lk 99) poolt nimetatud tunnustest kehtivad Jaanihanso Siidritalule järgnevad:

- külastajate kaasamine talu igapäevategevustesse (tootmisprotsessi tutvustamine külastajatele),
- sotsiaal-kultuuriline ja emotsionaalne väärtus, maaelu ja põllumajandusalased teadmised (kultuuriprogrammi pakkumine kõigile huvilistele, sünnipäevade pidamise võimalus, siidritootmisega seonduvate teadmiste jagamine külastajatele),
- õppeprogrammid (harivad õunaaia ja siidritalu ekskursioonid ning siidridegustatsioonid),
- sotsiaal-majanduslik kasu kogukonnale (kohalikel võimalus viia siidritalusse õunu ja saada selle eest tasu),
- keskkonna jätkusuutlikkuse suurenemine (mahepõllumajandus, sh kohaliku toodangu eelistamine siidri valmistamises ja väetisevaba põllumajandus).

Eelnevast loetelust jäid Jaanihanso Siidritalu kontekstis välja majutuse ja toitlustuse kohapealne pakkumine, sest majutust ei pakuta siidritalus üldse. Toitlustust korraldatakse vaid erandjuhtudel suurematele gruppidele, kusjuures toitu aitavad valmistada koostööpartnerid. Lisaks Kothari & Perwey'le on ka Lamie jt (2021, lk 576) arvanud, et agroturismiettevõtted võiksid pakkuda hariduslikke, aga samas ka meelahutuslikke teenuseid, lisaks otsemüügi ning õuetegevuste võimalusi. Lamie jt mainisid samuti majutuse pakkumist (2021, lk 576), kuid nagu eelnevalt peatükis 2.1 öeldud, siis Jaanihanso Siidritalu sellega ise ei tegele, vaid soovijatele korraldatakse majutus Kaelase mõisas.

Kogukond kui kontseptsioon on grupp inimesi, kellel on ühine arusaam oma asukohast ja olemusest, sh inimsuhetest, kultuurist, loodus- ja tehiskeskkonnast. Kogukond jagab ühist geograafilist asukohta, sotsiaalset süsteemi ja identiteeti. (Flora jt, 2016) MacQueen'i jt (2001, lk 1930, 1936) definitsioonis tulid välja ka lisaks eelmainitule ühised perspektiivid ning kaasatus ühistegevustesse. Kogukonnas austatakse ja aidatakse üksteist, ollakse teineteise suhtes heatahtlikud. Need mõtted pärinevad Zygmunt Baumanilt, kes 2001. aastal (lk 2–4) arvas, et sellist heaolukogukonda ei eksisteeri, kuid selle poole on võimalik püüelda. Autori uuringus selgunu põhjal saab siiski öelda, et uuritud Pärnu-Jaagupi ja Libatse kogukonnad on üldjoontes ühtehoidvad ja aktiivsed, vajadusel aidatakse üksteist ning omavahel saadakse sõbralikult läbi. Kogukonnaliikmed küll mainisid aeg-ajalt esinevaid lahkhelisid, kuid needki leiavad oma lahenduse ja väljastpoolt kogukonda

tuleva vastasseisu korral saavutatakse ühtsus. Nii intervjuudest kogukonnaliikmetega kui vestlusest Jaanihanso Siidritalu esindajatega selgus, et kogukonna ja siidritalu omavahelised suhted on igati head ning ollakse valmis erinevateks koostöödeks (sündmuste korraldamine, tootearendus vms). Eelnevast lähtudes soovitab töö autor kohalikule omavalitsusele korraldada koostöökohtumisi piirkonna ettevõtjatele ning kogukonnaliikmetele, et arutada ühiseid vajadusi, väljakutseid ja lahendusvõimalusi. Üheks võimaluseks on ekskursioonide ning kohtumiste korraldamine ettevõtjate juures, kus kohalik kogukond saab paremini tutvuda ettevõtte tegevustega ja seeläbi omandada selgem arusaam sellest, millega tegeletakse ning kuidas paremini koostööd teha. Kuna sellised algatused vajavad eestvedajaid, siis koordineerijaks võiks olla kogukonnajuht, arenguspetsialist või teised aktiivsed ettevõtjad ja kogukonnaliikmed.

Teorias kirjeldas autor 2020. aasta uuringut, mis viidi läbi Etioopias ning mille raames uuriti maakogukondades kogukonnaliikmete kaasatust mõjutavaid tegureid. Enim mõjutavateks teguriteks osutusid vanus, haridus- ja elatustase, amet ning probleemi- ja kogukonnateadlikkus. Kogukonnatöös osalevad peamiselt vanemad elanikud, kes on teadlikud kogukonnas aset leidvatest toimimismustritest ja probleemidest. (Gamo & Park, 2022) See aspekt ilmnis ka käesolevas uuringus – valitud kogukonnaliikmed on kõik elanud oma kogukonnas kas rohkem kui kümme aastat või terve elu. Samuti teadsid nad rääkida oma kogukonnas leiduvatest nii positiivsetest kui tähelepanu vajavatest teemadest. Kui Etioopias läbi viidud uuringus selgus, et kohaliku omavalitsuse liikmed on kogukonnatöös tagasihoidlikumad ning kogukondlikult ei panusta (Gamo & Park, 2022), siis käesoleva töö puhul on olukord vastupidine. Uuritud kogukonnas toetab kohalik omavalitsus kogukondlikku arengut ja tegevust, panustades näiteks kultuurielu rikastamise, ettevõtluse toetamise ja infrastruktuurilistesse parendustesse. Siiski nähti intervjuudes arenguvõimalusi kohaliku omavalitsuse panuses agroturismi turundamisse. Lähtudes intervjuu tulemustest, teeb autor ettepaneku Põhja-Pärnumaa vallavalitsusele olla agroturismiga seotud info vahendaja. Näiteks jagades ettevõtjatele infot Visit Pärnu, Rohelise Jõemaa (vt joemaa.ee) ja teiste turismiturundust korraldavate organisatsioonide ja turismi edendamise võimaluste kohta, nõustades samal ajal ettevõtet agroturismiteenuste ja infrastruktuuri arendamise küsimustes.

Uuringud mujal maailmas on näidanud, et kogukonda on oluline kaasata kohalikesse tegevustesse, tänu millele suureneb kogukonnatunnetus (Talo, 2013, lk 15, 21). Kui kogukonnas on tugev teineteise usaldus ning ollakse kogukonnateadlikud ja aktiivsed, siis saavad kogukonnaliikmed iseteadlikult hakata korraldama kohalikku turismi (Pramanik jt, 2019, lk 70). Käesolev uurimus näitas, et vastajad on kõik küll aktiivsed kogukonnaliikmed, kuid mitte igati neist ei ole seotud turismi arendamisega, st nad ei tunne ka turismi edendamise eest vastutust. Siiski leidis intervjueritute hulgas neidki, kes tegelevad aktiivselt turismiarendusega. ETKL tegevjuht Kerli Ats pakkus kogukondadele välja variandi esmalt kaardistada kõik kogukonnas tegutsevad ettevõtted ning nende tegevusalad. Sellist kaardistust võiks töö autori arvates teha projektipõhiselt ka Põhja-Pärnumaal, sest sealseid ettevõtteid, kes on juba praegu tõestanud ennast atraktiivsete maaettevõtetenäitajateks, on palju. Projekti kirjutamise ja ettevõtete kaardistamise osas võib tõenäoliselt abiks olla kohaliku omavalitsuse arendusspetsialist, kelle abil saab agroturismist huvitatud ettevõtteid koondada ning nende tegevusele (teenuste arendamine ja turundamine) hoogu anda nõustamise, infopäevade korraldamise ja muude kohaliku omavalitsuse pädevusse kuuluvate toimingutega. Arendusspetsialist saab kas ise nõustada või aidata leida sobivaid spetsialiste, kes osalevad ettevõtjate ühise turundustegevuse planeerimisel. Samuti võiks aidata kontaktide loomine erinevate organisatsioonidega nagu MTÜ Eesti Maaturism, SA Pärnumaa Arenduskeskus jt. Ühtlasi saab kohalik omavalitsus jagada enda infokanalites piirkonna turismialast teavet sealsetele külastajatele.

Töö esimeses peatükis tutvustati sotsiaalse ankrute teooriat – igas kogukonnas on sotsiaalne institutsioon, mis loob enda ümber sotsiaalvõrgustikke ja ühendab kogukonda ning mida nimetatakse ankurorganisatsiooniks (Clopton & Finch, 2011, lk 70). Tänu ankurorganisatsioonidele tugevneb kogukonnatunne, areneb jõudsalt kohalik majandus ning tööd saavad väga paljud kohalikud (Blackburn & Kitching, 2015, lk 2–5; Community Wealth, 2018 kaudu Centre for Local Economic Strategies, 2019, lk 13; McInroy, 2018, lk 7). Ankurorganisatsioonide tunnusteks on kauaaegne tegutsemine ühes ja samas geograafilises piirkonnas, kohaliku kogukonna, majanduse, ettevõtluse ja tööhõive toetamine suurte ressurssidega, sotsiaalse suunitluse eesmärgiga tegutsemine, heatahtlikud ning jätkusuutlikud vastastikuse kasuga suhted kohalikega. (Blackburn & Kitching, 2015, lk 2) Käesolevas uurimuses pidasid kogukonnaliikmed enda kogukonna

ankurorganisatsioonideks peamiselt puidutööstusettevõtet Boardic OÜ ja põllumajandusettevõtet Halinga OÜ. Uuringust selgus, et need ettevõtted vastavad Blackburni ja Kitchingu (2015) välja toodud ankurorganisatsiooni tunnustele. Eelmainitud ettevõtete näol on tegu suurimate kohalike tööandjatega, kes on piirkonnas tegutsenud juba mitmeid aastaid. Jaanianso Siidritalu mainis ankurorganisatsioonina vaid üks kogukonnaliige. Ankurorganisatsioon peab olema kogukonna poolt tunnustatud ja usaldatud ettevõtte (Clopton & Finch, 2011, lk 72–74). Kogukonnaliikmed hindasid käesolevas uuringus Jaanianso Siidritalu hea mainega ning usaldusväärseks ettevõtteks, mis näitab kogukonnaliikmete rahulolu agroturismiga Jaanianso Siidritalus. Kogukonnaliikmete arvates võiks agroturismi viljelejaid kogukonnas olla veel rohkem. Seetõttu võikski üheks agroturismi arendamise argumendiks olla kogukonnaliikmete endapoolne soov ja heakskiit.

Töö autor koostas 1.3 peatükis loetud kirjanduse põhjal tabeli, milles määratles ära agroturismi positiivsed ja negatiivsed mõjud kogukonnale. Uuringu tulemustest selgusid järgnevad teoorias märgitud agroturismi positiivsed kogukonna mõjutajad:

- uute töökohtade tekkimine (Jaanianso Siidritalu palkab kohalikke oma ettevõttesse tööle),
- maamajanduse mitmekesistamine (Jaanianso Siidritalu on eeskujuks teistele põllumajandusettevõtetele),
- infrastruktuuri täiustused küldes (Kaelase teelõigu pikendamine),
- põllumajandustoodete ja -teenuste arendamine ning pakkumine (Jaanianso pakub lisaks oma toodangule kohalikele meelelahutus suvekontsertide- ja etenduste näol, samuti võimaldavad turismiteenuseid mõned teised kogukonna põllumajandusettevõtted),
- kohalike traditsioonide püsimine (kaudne mõju: pillimängu traditsiooni ja kiriku kui institutsiooni säilimine),
- kultuuri- ja ajalooäärtuste säilimine (kunagise Edasi kolhoosi hoone renoveerimine Jaanianso pererahva poolt),
- maa- ja linnaelanike lõimumine (Kaelase külasse on asunud elama ka avaliku elu tegelased, kõik Kaelase talud on erakätes ja kinnisvara on ostetud mujalgi kogukonnas)

- kogukonnauhkuse ja elukvaliteedi suurenemine (uuritud kogukonna elanikud tunnevad Jaanihanso Siidritalu üle uhkust),
- keskkonnahoid ja looduslike koosluste säilimine (kogukonnaliikmed saavad viia Jaanihansole üleliigseid õunu). (Williams jt 2001; Karabati jt 2009 kaudu Tiraieyari, 2012 lk 4359–4360; Utama, 2007 kaudu Budiasa & Ambarawati, 2014, lk 31)

Vaba aja veetmise võimaluste paranemist (Gnanapala, 2016, lk 61–62, 66; Alim jt, 2021, lk 1474–1475) kogukonnaliikmed otseselt ei näinud, sest oma vaba aega Jaanihanso Siidritalus üldjuhul veetmas ei käida. Kogukonnaliikmed ei täheldanud ka negatiivseid mõjusid, mis oleks tekkinud agroturismi tõttu. Eelmainitud positiivsed näitajad võiksid olla kohalikule omavalitsusele ajendiks kutsuda kogukonda üles rohkem agroturismiga tegelema.

Kogukonnaliikmetel on mõjuvõimu kogukonda puudutavate otsuste tegemisel, mis omakorda mõjutavad kogukonna sotsiaalset ja majanduslikku arengut (Fong & Lo, 2015). Agroturismist saadavaid kasusid kogukonnale aitab suurendada ka kohaliku omavalitsuse pädevam töö (Gnanapala, 2016, lk 61–62, 66; Alim jt, 2021, lk 1474–1475). Käesolevas uuringus selgus, et kõik intervjueeritud kogukonnaliikmed on kogukonnaelus aktiivsed, seda nii ettevõtluses kui üldiselt kogukonnaelu korraldamises. Nende tegevus on kogukonda mõjutanud nii sotsiaalselt kui majanduslikult. Kohaliku omavalitsuse, Põhja-Pärnumaa valla rolli nähakse jätkuvalt piirkonna arendajana, kus selle eestvedamisel võiksid erinevad agroturismist huvitunud ettevõtted koonduda ja algatada koostöö Eestimaa Talupidajate Keskliiduga, kes omab pädevat ja ajakohast infot agroturismi trendide ja arendusvõimaluste kohta Eestis. Kindlasti on senini olnud ja peaks jätkuma kohaliku omavalitsuse toetav suhtumine ning võimaluse korral abistamine maal elamise päevade korraldamises. Maal elamise päev on ühtlasi üks viis, kuidas nii kogukondasid kui ettevõtteid laiemale avalikkusele turundada.

Kogukonnas läbi viidud uuringus selgus, et Jaanihanso Siidritalu on kohalikku kogukonda toetanud kõikide jätkusuutlikkuse prisma dimensioonide kontekstis. Jätkusuutlikkuse prismaat kui uurimismudelit tutvustas töö autor 1.3 peatükis. Jaanihanso Siidritalu on kogukonda majanduslikult mõjutanud, ostes kohalikelt kokku õunu oma toodangu tarbeks. Ühtlasi on elavdatud Kaelase küla, sest saab täheldada seost siidritalu

tegevuse ning küla mõne aasta taguse kinnisvarabuumi vahel. Samuti on Jaanihanso Siidritalu Kaelase küla suurim tööandja. Sotsiaal-kultuurilises kontekstis omab Jaanihanso Siidritalu suurt rolli. Sealsed kontserdid ja etendused rikastavad kohalikku kultuurielu ja pakuvad võimalust meelelahutuseks. Endise kolhoosihoone renoveerimisega on panustatud kohaliku pärandi säilimisse ja loodud seeläbi ka emotsionaalset väärtust endiste töötajate jaoks. Jaanihanso turismiatraktsioonina on ümbruskonna muutnud atraktiivsemaks külastuspaigaks.

Hiinas läbi viidud uuringust (Shen & Cottrell, 2008, lk 372, 374) ilmnes, et rahulolu turismi arenguga on seotud kohaliku omavalitsuse töö tulemustega. Ka käesoleva uuringu tulemustest selgus, et kohaliku omavalitsuse roll on oluline toetamaks agroturismi tegevusega seonduvat (nt piirkonna infrastruktuuri arendus ja üldine mainekujundus). Parendusideid (sh eelmainitud agroturismi turundamine) pakuti välja institutsionaalses dimensioonis. Keskkondlikku dimensiooni illustreerib Jaanihanso Siidritalu poolt kohaliku õuna väärindamine. Tegu on mahetootmisega, kus eelistatakse kodumaist ja võimalikult kohalikku õuna, see on kasuks nii ettevõttele kui kogukonnale. Nii ei pea kohalikud oma õunasaagil laskma raisku minna, vaid saavad seda vastutasu eest Jaanihansole viia. Kokkuvõtlikult võib öelda, et kogukonnaliikmed hindasid rahulolu agroturismiga kõigis neljas dimensioonis heaks.

Käesolevas lõputöös selgus, et agroturism on kogukonnaliikmete poolt kõrgelt hinnatud. Töö tulemused olid kooskõlas loetud teooriaga – agroturism loob kogukonnale mitmeid kasutegureid. Tulemuste põhjal teeb autor järgnevad ettepanekud Põhja-Pärnumaa vallavalitsusele:

- projektipõhiselt aidata kaardistada ja koondada piirkonna need ettevõtted, kel on potentsiaali olla agroturismiettevõtte või kes teema vastu huvi tunnevad;
- algatada agroturismiettevõtteid ühendava võrgustiku loomine;
- koostöös Eestimaa Talupidajate Keskliiduga korraldada kohalikus piirkonnas nii ettevõtetele kui kogukonnale agroturismiga seotud infopäev ja seminar arutamaks võimalusi agroturismi arendamiseks koostöös kogukonnaga;
- koostöös erinevate turismi- ja arendusorganisatsioonidega (nt SA Pärnumaa Arenduskeskus, MTÜ Eesti Maaturism, Visit Pärnu, Roheline Jõemaa) korraldada infopäevi agroturismiga seotud ettevõtluse arendamiseks ja turundamiseks;

- jätkata maal elamise päevade korraldamise toetamisega.

Lisaks peaks turismiseadusesse viima sisse agroturismi täpsustavad asjaolud. See ei ole küll kohaliku omavalitsuse valdusalas, kuid selline täiendus aitaks laiemalt kogu turismivaldkonda paremini reguleerida. Agroturismi täpsustavate regulatsioonide eestkõnelejaks võiks olla näiteks Eestimaa Talupidajate Keskliit. Kogukonnaliikmed saaks ka ise tegeleda agroturismialase info levitamisega, nt külaseltsides, osaledes maal elamise päevadel, ja näidates üles oma huvi agroturismi vastu infopäevadel ja seminaridel.

Lõputöö eesmärk oli välja selgitada agroturismi mõju põllumajandusettevõtet ümbritsevale kohalikule kogukonnale ning teha ettepanekuid teemaga seotud institutsioonidele agroturismi paremaks korraldamiseks ja arendamiseks. Töö eesmärk sai täidetud. Samuti tõi autor välja lisavõimalused kohalikule omavalitsusele kohalikkude kogukonda panustamiseks. Püstitatud uurimisküsimusele leidis töö autor samuti vastuse: agroturismiettevõtte lisab kogukonnale atraktiivsust, toob juurde tuntust ning pakub kogukonnale võimalusi nii töötamiseks kui meelelahutuseks. Agroturismi ja kogukonna vahelisi seoseid võiks uurida ka mujal Eestis, sest nagu sissejuhatuses mainitud, on antud teemat Eestis vähe uuritud ning rohkema informatsiooni omamine aitaks maaelupoliitikat paremini korraldada. Kuna kvalitatiivne uurimismeetod aitas käesolevas töös minna agroturismi ja kogukonna vaheliste seoste uurimisel süvitsi, siis annab töö autor soovitusel kasutada edaspidistes kogukonnuuringutes sama meetodit.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö raames uuriti agroturismi mõju kohalikule kogukonnale Jaanihanso Siidritalu näitel. Agroturism on üks maaturismi alamliike, mille areng algas ligikaudu 19. sajandil. Agroturismi kui mõiste seletamiseks ei saa kasutada ühte konkreetset definitsiooni, kuid erinevate autorite poolt kirja pandud mõisteid ühendab turistide ja talupidajate omavaheline seotus, mis avaldub ühises vaba aja veetmises ning põllumajanduslike tööde täitmises. Sarnaselt defineeris agroturismi käesoleva lõputöö raames ka Eestimaa Talupidajate Keskliidu tegevjuht Kerli Ats. Kõige jõudsamalt tegeletakse agroturismiga Itaalias, Poolas ja USA-s, kus regiooniti ning osariigiti kehtivad agroturismi reguleerivad seadustikud. Eestis selline seadusandlus puudub.

Käesoleva lõputöö ühe osana käsitles autor kogukondasid. Kogukond on grupp inimesi, kes võivad erineda iseloomu ja tausta poolest, kuid kes jagavad ühiseid huvisid ja tulevikuvaateid ning panustavad kogukonna arengusse sooviga saavutada ühtne eesmärk. Kogukonda ühendavat asutust nimetatakse ankurorganisatsiooniks. Sellel on valdavalt sotsiaalne suunitlus, millega luuakse kogukonnas tugevat sotsiaalset kapitali, mis põhineb inimestevahelisel usaldusel, koostööl ja suhtlusel. Need on olulised osad piirkonna jätkusuutlikus turismiarengus. Ühtlasi mängib kogukonnateadlikkus olulist rolli nii sotsiaalsetes kui majanduslikes aspektides.

Töö teoorias tutvustas autor jätkusuutlikkuse prismat, mille abil saab hinnata agroturismi positiivseid ja negatiivseid mõjusid kohalikule kogukonnale. Kõnealust uurimismudelit kasutas autor lõputöö eesmärgi täitmiseks ning uurimisprobleemi lahendamiseks. Empiiriline uurimus viidi läbi Jaanihanso Siidritalu ümbritsevas kogukonnas Pärnu-Jaagupi alevis ja Libatse külas. Uuringu koostamiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit: autor viis kogukonnas läbi poolstruktureeritud intervjuud kaheksa kogukonnaliikmega. Valimisse kuulusid aktiivsed kogukonnaliikmed, kes on oma praeguses elukohas elanud rohkem kui kümme aastat. Lisaks andis lõputöö tarbeks

ekspertintervjuu Eestimaa Talupidajate Keskliidu tegevjuht Kerli Ats. Autor uuris agroturismi mõju kohalikule kogukonnale Põhja-Pärnumaa vallas Kaelase külas tegutseva Jaanihanso Siidritalu näitel, mis pakub agroturismiteenuseid alates 2013. aastast.

Töö autor esitas käesoleva lõputöö tulemused jätkusuutlikkuse prisma nelja dimensiooni kaupa. Tulemustest selgus, et kogukonna majanduslik olukord on hea, kuid seda on mõjutanud haldusreform, linnastumine ja koroonakriis. Kogukond on ettevõtlik ja aktiivne põllumajanduses, parandatud on ka infratruktuuri. Uuritud kogukond on tegus ja kokkuhoidev, aeg-ajalt tekkivad lahkkelid suudetakse lahendada. Üheks peamiseks turismiatraktsiooniks nimetati ka Jaanihanso Siidritalu. Kõik kogukonnaliikmed tõdesid, et Jaanihanso Siidritalu on usaldusväärne ja hea mainega ettevõtte, mis rikastab kultuurielu ja loob emotsionaalset väärtust. Kogukonna ankurorganisatsioonideks liigitati Boardic OÜ, Halinga OÜ ja kohaliku omavalitsuse allasutused. Kogukonnaliikmed on avatud potentsiaalsele koostööle Jaanihanso Siidritaluga. Arvati, et vald saaks agroturismi arengut toetada läbi piirkonna suurema turundamise ja mainekujundamise. Kogukonnaliikmed teevad oma igapäevategemistes üha enam keskkonnasõbralikke valikuid ja panustavad jätkusuutliku elu edendamisse. Kogukonnaliikmete arvates ei ole Jaanihanso Siidritalu mõjud keskkonnale negatiivsed. Kokkuvõtvalt hindasid kogukonnaliikmed Jaanihanso Siidritalu ja agroturismi mõju oma kogukonnale heaks, st esile tulid vaid positiivsed mõjud.

Tulemustele toetudes tegi autor ettepanekud Põhja-Pärnumaa vallavalitsusele, mis pikas perspektiivis aitaksid propageerida ja edendada maaelu ja -ettevõtlust. Esmalt võiks vald aidata projektipõhiselt kaardistada kõik piirkonna potentsiaalsed agroturismiettevõtted. Seejärel saaks vald alata agroturismiettevõtteid ühendava võrgustiku loomise. Agroturismi arengut toetava tegevusena võiks vald koostöös ETKL-iga korraldada agroturismiga seotuid infopäevi, kus arutataks kogukondade ja agroturismiettevõtete vahelise koostöö võimalusi. Põhja-Pärnumaa vald saab teha koostööd ka erinevate turismiarendusorganisatsioonidega, korraldades ühiseid infopäevi nii ettevõtetele kui kogukondadele turismiettevõtluse ning -turunduse arendamiseks. Sealjuures peaks jätkama maal elamise päevade korraldamise toetamisega. Laiema ettepanekuna riigile toob autor välja turismiseaduse täiendamise, st tuleks luua agroturismi puudutav

õiguslane selgus. See täpsustus on abiks turismivaldkonna reguleerimisel ning selle muudatuse eestvedajaks võiks olla Eestimaa Talupidajate Keskliit.

Käesolevas lõputöös täideti töö eesmärk, lahendati uurimisprobleem ja leiti püstitatud uurimisküsimusele vastus – agroturismiettevõtte muudab kogukonna atraktiivsemaks ja annab kogukonnale juurde väärtust kõikides jätkusuutlikkuse prisma dimensioonides. Autor annab edaspidiseks uurimiseks soovitusel analüüsida agroturismi ja kogukondade vahelisi seoseid ka mujal Eestis ning teha seda, kasutades kvalitatiivset uurimismeetodit. Autori arvates andis kvalitatiivne meetod võimaluse minna uurimises süvitsi ning tuua esile mitmekülgseid ja huvipakkuvaid tulemusi.

VIIDATUD ALLIKAD

- Acharya, A. S., Prakash, A., Saxena, P., & Nigam, A. (2013). Sampling: Why and how of it? *Indian Journal of Medical Specialities*, 4(2), 330–333.
<https://doi.org/10.7713/ijms.2013.0032>
- Alim, A., Jee, T. W., Malaysia, Voon, M. L., Ngui, K. S., Kasuma, J., & Sarawak B. (2021). Tourism development through communities' support: Rural communities' perspective. *GeoJournal of Tourism and Geosites*, 39(4), 1473–1482.
<https://doi.org/10.30892/gtg.394spl18-791>
- Almeida-García, F., Peláez-Fernández, M. Á., Balbuena-Vázquez, A., & Cortés-Macias, R. (2016). Residents' perceptions of tourism development in Benalmádena (Spain). *Tourism Management*, 54, 259–274. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2015.11.007>
- Akwii, E & Kruszewski, S. (2021). *Defining and regulating agritourism. Trends in state agritourism legislation 2019–2020*. Center for Agriculture & Food Systems at Vermont Law School.
- Ammirato, S., & Felicetti, A. M. (2013). The potential of agritourism in revitalizing rural communities: Some empirical results. *Collaborative Systems for Reindustrialization*, 408, 489–497. Springer Berlin Heidelberg.
https://doi.org/10.1007/978-3-642-40543-3_52
- Ammirato, S., & Felicetti, A. M. (2014). The agritourism as a means of sustainable development for rural communities: A research from the field. *The International Journal of Interdisciplinary Environmental Studies*, 8(1), 17–29.
<https://doi.org/10.18848/2329-1621/CGP/v08i01/53305>
- Ana, M.-I. (2017). Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the european union. *Cactus Tourism Journal*, 15(2), 6–14.
- Ayazlar, G. & Ayazlar, R. A. (2015). Rural tourism: A conceptual approach. Efe, R., & Soykan, A. (Eds), *Tourism, environment and sustainability*, 167–184. St. Kliment Ohridski University Press.

- Barbieri, C. (2013). Assessing the sustainability of agritourism in the US: A comparison between agritourism and other farm entrepreneurial ventures. *Journal of Sustainable Tourism*, 21(2), 252–270. <https://doi.org/10.1080/09669582.2012.685174>
- Bardone, E., Rattus, K., & Jääts, L. (2013). Creative commodification of rural life from a performance perspective: A study of two south-east Estonian farm tourism enterprises. *Journal of Baltic Studies*, 44(2), 205–227. <https://doi.org/10.1080/01629778.2013.775851>
- Bauman, Z. (2001). *An overture, or welcome to elusive community*. Community: Seeking Safety in an Insecure World. *Polity Press*.
- Bengtsson, M. (2016). How to plan and perform a qualitative study using content analysis. *NursingPlus Open*, 2, 8–14. <https://doi.org/10.1016/j.npls.2016.01.001>
- Blackburn, R., Kitching, J., Mosavi, S. & Smallbone, D. (2015). *Anchor institutions and small firms in the UK: A review of the literature on anchor institutions and their role in developing management and leadership skills in small firms*. UK Commission for Employment and Skills.
- Broccardo, L., Culasso, F., & Truant, E. (2017). Unlocking value creation using an agritourism business model. *Sustainability*, 9(9), 1618. <https://doi.org/10.3390/su9091618>
- Budiasa, W. & Ambarawati, G. A. A. (2014). Community based agro-tourism as an innovative integrated farming system development model towards sustainable agriculture and tourism in Bali. *Journal of ISSAAS*, 20(1), 29–40.
- Centre for Local Economic Strategies. (2019). *Community business and anchor institutions*. Centre for Local Economic Strategies
- Clopton, A. W., & Finch, B. L. (2011). Re-conceptualizing social anchors in community development: Utilizing social anchor theory to create social capital's third dimension. *Community Development*, 42(1), 70–83. <https://doi.org/10.1080/15575330.2010.505293>
- Eesti Keele Instituut. (2018). Eesti keele õigekeelsussõnaraamat. *Kogukond*. <https://www.eki.ee/dict/qs/index.cgi?Q=kogukond&F=M>
- Eestimaa Talupidajate Keskliit. (s. a.). *Agroturism*. Agroturism. <https://agroturism.ee/>
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 1305/2013, 17. detsember 2013, Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) antavate maaelu arengu

- toetuste kohta. (2013). Euroopa Liidu Teataja, 347, 487; Euroopa Liidu Teataja, 30.06.2022, 1305. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/ALL/?uri=CELEX%3A32013R1305>
- Flora, C. B., Flora, J. L., & Gasteyer, S. P. (2016). *Rural communities: Legacy and change* (Fifth edition). Westview Press.
- Fong, S.-F., & Lo, M.-C. (2015). Community involvement and sustainable rural tourism development: Perspectives from the local communities. *European Journal of Tourism Research*, 11, 125–146. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v11i.198>
- Fraser, H. (2005). Four different approaches to community participation. *Community Development Journal*, 40(3), 286–300. <https://doi.org/10.1093/cdj/bsi037>
- Gamo, B. R., & Park, D.-B. (2022). Community capacity influencing community participation: Evidence from Ethiopia. *World Development Perspectives*, 27, 1–8. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2022.100448>
- Gil Arroyo, C., Barbieri, C., & Rozier Rich, S. (2013). Defining agritourism: A comparative study of stakeholders' perceptions in Missouri and North Carolina. *Tourism Management*, 37, 39–47. <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2012.12.007>
- Gnanapala, W. K. A. (2016). Socio-economic impacts of tourism development and their implications on local communities. *International Journal of Economics and Business Administration, American Institute of Science (AIS)*, 2(5), 59–67.
- Grillini, G., Sacchi, G., Chase, L., Taylor, J., Van Zyl, C. C., Van Der Merwe, P., Streifeneder, T., & Fischer, C. (2022). Qualitative assessment of agritourism development support schemes in Italy, the USA and South Africa. *Sustainability*, 14(13), 1–23. <https://doi.org/10.3390/su14137903>
- Hwang, D., Stewart, W. P., & Ko, D. (2012). Community behavior and sustainable rural tourism development. *Journal of Travel Research*, 51(3), 328–341. <https://doi.org/10.1177/0047287511410350>
- Jaanihanso (s. a.). *Meist*. Jaanihanso. <http://www.jaanihanso.ee/meist/>
- Jaunis, O., Mojiol, A. R., & Kodoh, J. (2022). Agrotourism in Malaysia: a review on concept, development, challenges and benefits. *Transactions on Science and Technology*, 9(2), 77–85.
- Kothari, H., & Perwej, D. A. (2021). Agro tourism: a way of sustainable development. *Wesleyan Journal of Research*, 13(68), 93–101.

- Lagerspetz, M. (2017). *Ühiskonna uurimise meetodid: sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinna Ülikooli kirjastus.
- Lamie, R., Chase, L., Chiodo, E., Dicks, L., Flanigan, S., Schmidt, C., & Streifeneder, T. (2021). Agritourism around the globe: definitions, authenticity, and potential controversy. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*, 10(2), 1–5. <https://doi.org/10.5304/jafscd.2021.102.002>
- Látková, P., & Vogt, C. A. (2012). Residents' attitudes toward existing and future tourism development in rural communities. *Journal of Travel Research*, 51(1), 50–67. <https://doi.org/10.1177/0047287510394193>
- Lin, M., Li, F.-Y., & Ji, Z. (2020). How to innovate the service design of leisure farms: the innovation of sustainable business models. *Journal of Open Innovation: Technology, Market, and Complexity*, 6(3), 45. <https://doi.org/10.3390/joitmc6030045>
- Lo, M.-C., Ramayah, T., & Hui Hui, H. L. (2014). Rural communities perceptions and attitudes towards environment tourism development. *Journal of Sustainable Development*, 7(4), 84–94. <https://doi.org/10.5539/jsd.v7n4p84>
- Maaeluministeerium. *Eesti Maaelu Arengu Programm* (10.1). (2022). Maaeluministeerium.
- MacQueen, K.M., McLellan, E., Metzger, D.S., Kegeles, S., Strauss, R.S., Scotti, R., Blanchard, L., Trotter II, R.T. (2001). What is community? An evidence-based definition for participatory public health. *American Journal of Public Health*, 91(12), 1929–1938.
- Mahaliyanaarachchi, R. P. (2015). Role of agri tourism as a moderated rural business. *Tourism, Leisure and Global Change*, 2, 193–204.
- McInroy, N. (2018). Wealth for all: building new local economies. *Local Economy: The Journal of the Local Economy Policy Unit*, 33(6), 678–687. <https://doi.org/10.1177/0269094218803084>
- McIntosh, M. J., & Morse, J. M. (2015). Situating and constructing diversity in semi-structured interviews. *Global Qualitative Nursing Research*, 2, 1–12. <https://doi.org/10.1177/2333393615597674>

- Michniewicz-Ankiersztajn, H., Gonia, A. & Dłużewska, A. (2018). The role of local communities in sustainable tourism development – Noteć River Valley case study. *Economic Problems of Tourism*, 4(44), 181–191. doi: 10.18276/ept.2018.4.44-15
- Nordin, A. O. S., Tuan Lonik, K. A., & Jaafar, M. (2014). Empowering local communities through tourism entrepreneurship: The case of micro tourism entrepreneurs in Langkawi Island. *SHS Web of Conferences*, 12, 1–9. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20141201101>
- Pramanik, P. D., Ingkadijaya, R. & Achmadi, M. (2019). The role of social capital in community based tourism. *Journal of Indonesian Tourism and Development Studies*, 7(2), 62–72. doi: 10.21776/ub.jitode.2019.007.02.02
- Pratama, I. G. S. (2020). The impact of tourism development on the economic, cultural and environmental aspects of local communities. *International Research Journal of Management, IT and Social Sciences*, 7(1), 31–36. <https://doi.org/10.21744/irjmis.v7n1.819>
- Puhka Eestis. (s. a). Jaanihanso Siidrivabriku külastus koos ekskursiooni ja degusteerimisega. <https://www.puhkaeestis.ee/et/jaanihanso-siidrivabriku-kulastus-koos-ekskursiooni-ja-degusteerimisega>
- Põhja-Pärnumaa vald. (27. juuli 2022). *Uudised ja teated. Põhja-Pärnumaa uueks vallavanemaks valiti Aivar Mäe*. Põhja-Pärnumaa vald. https://www.pparnumaa.ee/et/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/zDKvdt6DqLoU/content/id/35056376?redirect=http%3A%2F%2Fwww.pparnumaa.ee
- Põhja-Pärnumaa vald. (2022). *Põhja-Pärnumaa valla arengukava aastani 2030*. Põhja-Pärnumaa vald. <https://www.riigiteataja.ee/aktiivisa/4300/9202/2002/Lisa1.pdf#>
- Põhja-Pärnumaa vald. (03.01.2023). *Kogukonnad. Rahvastik. Elanike arv Põhja-Pärnumaa valla külades ja alevites*. Põhja-Pärnumaa vald. <https://www.pparnumaa.ee/kogukonnad>
- Põhja-Pärnumaa vald. (11.05.2023). *Uudised ja teated. Põhja-Pärnumaa vallavanem Aivar Mäe teatas, et lahkub ametist selle aasta augustis*. Põhja-Pärnumaa vald. https://www.pparnumaa.ee/et/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/zDKvdt6DqLoU/content/id/37492044?redirect=https%3A%2F%2Fwww.pparnumaa.ee

- Põhja-Pärnumaa vald. (s. a.). *Üldinfo*. Põhja-Pärnumaa vald.
<https://www.pparnumaa.ee/>
- Roman, M. (2014). The organisational and legal aspects of agritourism activities in Poland. *Problems of Small Agricultural Holdings, 1*, 69–77
- Roman, M., Roman, M., & Prus, P. (2020). Innovations in Agritourism: Evidence from a Region in Poland. *Sustainability, 12*(12), 1–21.
<https://doi.org/10.3390/su12124858>
- Santeramo, F. G., & Barbieri, C. (2017). On the demand for agritourism: A cursory review of methodologies and practice. *Tourism Planning & Development, 14*(1), 139–148. <https://doi.org/10.1080/21568316.2015.1137968>
- Santucci, F. (2013). Agritourism for rural development in Italy, evolution, situation and perspectives. *British Journal of Economics, Management & Trade, 3*(3), 186–200.
<https://doi.org/10.9734/BJEMT/2013/3558>
- Schilling, B. J., Sullivan, K. P., & Komar, S. J. (2012). Examining the economic benefits of agritourism: The case of New Jersey. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development, 3*(1), 199–214.
<http://dx.doi.org/10.5304/jafscd.2012.031.011>
- Shahzalal, M. (2016). Positive and negative impacts of tourism on culture: A critical review of examples from the contemporary literature. *Journal of Tourism, Hospitality and Sports, 20*, 30–34.
- Shen, F., & Cottrell, S. P. (2008). A sustainable tourism framework for monitoring residents' satisfaction with agritourism in Chongdugou Village, China. *International Journal of Tourism Policy, 1*(4), 368–375.
<https://doi.org/10.1504/IJTP.2008.019277>
- Staller, K. & Mafie'o, T. (2010). *Community*. The SAGE Handbook of Social Work Research. *SAGE Publication Ltd*, 365–377. <https://doi.org/10.4135/9780857021106>
- Statistikaamet. (2022a). PMS243: Mittepõllumajandusliku tulutoova tegevusega põllumajanduslikud majapidamised tegevuse liigi järgi. Eesti Statistika.
https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__pellumajandus__pellumajanduslike-majapidamiste-struktuur__toojoud/PMS243
- Statistikaamet. (2022b). PMS441: Põllumajanduslikud majapidamised valdaja õigusliku vormi ja maakonna järgi. Eesti Statistika.

- https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus__pellumajandus__pellumajanduslike-majapidamiste-struktuur__uldandmed/PMS441
- Statistikaamet. (2022c). *Põllumajandus*. Eesti Statistika. <https://www.stat.ee/et/avastatistikat/valdkonnad/pollumajandus-kalandus-ja-jahindus/pollumajandus>
- Stroud, J. T., Bush, M. R., Ladd, M. C., Nowicki, R. J., Shantz, A. A., & Sweatman, J. (2015). Is a community still a community? Reviewing definitions of key terms in community ecology. *Ecology and Evolution*, 5(21), 4757–4765.
<https://doi.org/10.1002/ece3.1651>
- Suhartanto, D., Dean, D., T. Chen, B., & Kusdibyo, L. (2020). Tourist experience with agritourism attractions: What leads to loyalty? *Tourism Recreation Research*, 45(3), 364–375. <https://doi.org/10.1080/02508281.2020.1736251>
- Talò, C., Mannarini, T., & Rochira, A. (2014). Sense of community and community participation: A meta-analytic review. *Social Indicators Research*, 117(1), 1–28.
<https://doi.org/10.1007/s11205-013-0347-2>
- Taylor, H. L. & Luter, G. (2013). *Anchor Institutions: An interpretive review essay*. Anchor Institutions Task Force. University of Buffalo.
- Tew, C., & Barbieri, C. (2012). The perceived benefits of agritourism: The provider's perspective. *Tourism Management*, 33(1), 215–224.
<https://doi.org/10.1016/j.tourman.2011.02.005>
- Tiraeyari, N. (2012). Agri-tourism: Potential opportunities for farmers and local communities in Malaysia. *African journal of agricultural research*, 7(31), 4357–4361. <https://doi.org/10.5897/AJARx11.035>
- Turu-uuringute AS. (2023). *Elanike rahulolu 2022*. Minu Omavalitsus.
<https://minuomavalitsus.ee/muud-toolauad/elanike-rahulolu-2022>
- Valdvee, E. (2020). *Põllumajandusloendus 2020. Ülevaade põllumajanduse ja maaelu arengu nõukogule*. Eesti Statistika.
- World Tourism Organization. (n.d). *Rural Tourism*. <https://www.unwto.org/rural-tourism>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Yu, C.-P., Cole, S. T., & Chancellor, C. (2018). Resident support for tourism development in rural Midwestern (USA) communities: Perceived tourism impacts

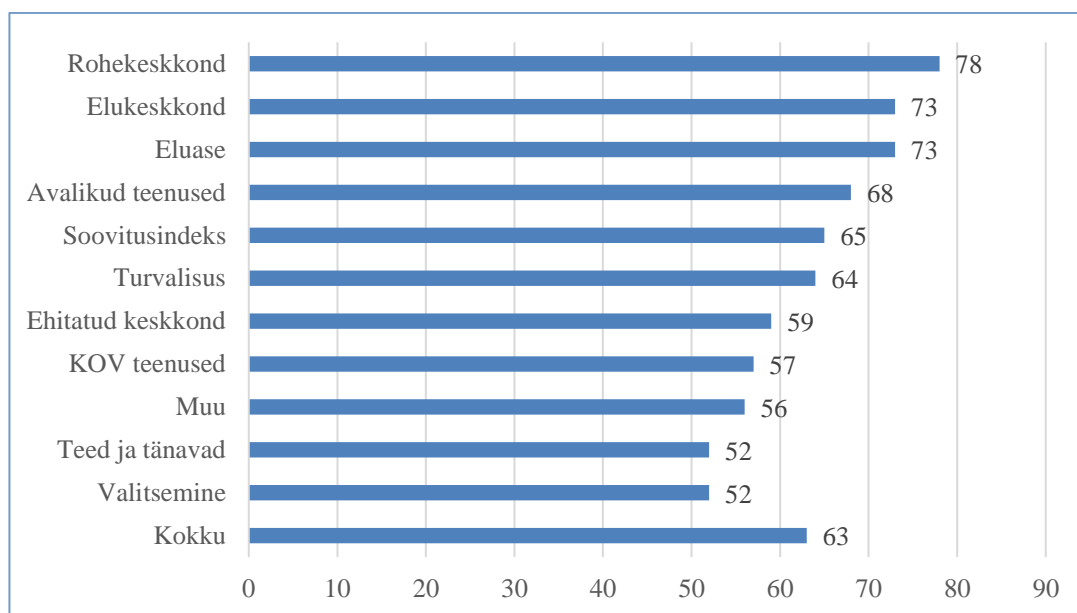
and community quality of life perspective. *Sustainability*, 10(3), 802.
<https://doi.org/10.3390/su10030802y6>

Lisa 1. Seitse kogukonna kapitali

Nimetus	Selgitus
Looduskapital	Kõik looduselemendid, sh õhk, vesi, maastik, kliima, metsloomad, taimestik jne. Alus kõikidele teistele kapitalidele.
Kultuurkapital	Kogukonna maailmavaade, väärtused, sümbolid, arusaam ümbritsevast.
Inimkapital	Inimeste potentsiaal ja võimekus ehk nende haridus, oskused, tervis ja enesehinnang. Mõjutatud geenidest, sotsiaalsetest suhetest ja keskkonnast.
Sotsiaalkapital	Kogukonna vastastikune usaldus, ühine identiteet ning idee tulevikust, koostöötamine. Luuakse uusi suhteid nii grupisiselt kui ka erinevate sotsiaalsete gruppide vahel.
Poliitkapital	Normidest ja väärtustest tehakse standardid, mis omakorda muudetakse seadusteks. Need seadused reguleerivad kogukonna igapäevaelu.
Finantskapital	Säästud, sissetulekud, maksud, maksuvabastused ja laenud. Liikuvam ja paindlikum kui kõik teised kapitalid. Muutused inimeste materiaalses toimetulekus, ettevõtete tõhusus ja erinevus ning kohalike varade hulga suurenemine aitavad mõõta kogukonna finantskapitali.
Tehiskapital	Inimtekkeline infrastruktuur. Infotehnoloogia, sillad, raudteed, tehased, tuulepargid, lasteaiad.

Allikas: Flora jt, 2016, lk 15–16

Lisa 2. Põhja-Pärnumaa valla elanike rahulolu



Allikas: Turu-uuringute AS, 2022

Lisa. 3. Intervjuu küsimused kogukonnaliikmetele

Eesmärk: Välja selgitada agroturismiettevõtte tegevuse mõju kohalikule kogukonnale.

Uurimisküsimus: Milline on agroturismiga tegeleva ettevõtte mõju kohalikule kogukonnale?

Sissejuhatus:

Kui kaua Te olete oma praeguses elukohas elanud?

Milline on Teie roll kohalikus kogukonnas?

Kas ja mille poolest teate Jaanihansot?

Küsimus	Allikas
Majanduslik dimensioon	
Millise üldhinnangu annaksite oma kogukonna majanduslikule seisule? Mis on hästi, mis halvasti?	(Shen & Cottrell, 2008, lk 372)
Milliseid parendusi on tehtud kogukonna infrastruktuuris viimase viie aasta jooksul? <i>Jaanihansos on professionaalselt siidritootmisega tegeletud alates 2017. aastast</i>	(Shen & Cottrell, 2008, lk 372)
Kui suur turismiatraktsioon on Teie elukoht?	(Joyner jt, 2018 kaudu Suhtaranto jt 2020, lk 364; Lin jt, 2020, lk 3)
Millistest Jaanihanso Siidritalu poolt pakutavatest tegevustest Te olete teadlik?	(Ammirato & Felicetti, 2014, lk 21)
Kuidas on Jaanihanso Siidritalu mõjutanud kohalikku elu Teie kogukonnas?	(Williams jt, 2001 kaudu Hamza & Tiraieyari, 2012, lk 4359)
Kuidas suhtute üleüldiselt agroturismi arendamise oma kogukonnas? Millise hinnangu annaksite?	(Gnanapala, 2016, lk 66; Hwang jt, 2012, lk 339; Látková & Vogt, 2012, lk 61–63; Jaafar jt, 2014, lk 8; Mandaasari & Pratama, 2020, lk 35; Chancellor jt, 2018, lk 7–9); (Alim et al, 2021, lk 1480; Lo et al, 2014, lk 90)
Sotsiaal-kultuuriline dimensioon	
Kuidas kirjeldaksite Pärnu-Jaagupi/Libatse/Halinga kogukonda?	(MacQueen jt, 2001, lk 1931–1932) (Fraser, 2005, lk 286–287)
Kuidas on muutunud üldine elu-olu viimase viie aasta jooksul Pärnu-Jaagupis/Libatses/Halingas?	(Shen & Cottrell, 2008, lk 372)
Mil moel näete selle muutuse seost Jaanihanso Siidritalu tegevusega?	
Kuidas on Jaanihanso Siidritalu mõjutanud kohalike traditsioonide arengut ja säilimist?	(Shen & Cottrell, 2008, lk 372)

Kas Jaanihanso Siidritalu on Teie arvates usaldusväärne ja hea mainega ettevõtte? Põhjendage.	(Clopton & Finch, 2011, lk 72–74)
Kuidas on Jaanihanso Siidritalu muutnud Teie vaba aja veetmise võimalusi?	(Gnanapala & Sandaruwani, 2016, lk 61–62, 66; Alim jt, 2021, lk 1474–1475)
Institutsionaalne dimensioon	
Mis ettevõtte/asutus on Teie kogukonnas ankurorganisatsiooniks?	(Blackburn & Kitching, 2015, lk 2–4)
Mil määral tunnete endal/enda asutusel vastutust oma kogukonna (turismi)arengus?	(Michniewicz, 2018, lk 189)
Kas agroturism aitab kaasa sihtkoha turundusele Teie kogukonnas? Millist koostööd oleksite valmis tegema Jaanihansoga kogukonna arendamiseks?	(Gnanapala & Sandaruwani, 2016, lk 66)
Keskkondlik dimensioon	
Millist infot olete saanud või ise omandanud keskkonna kaitsmise tähtsusest turismiettevõtluses?	(Parmanik jt, 2019, lk 70)
Kuidas olete panustanud jätkusuutlikku kohaliku elu edendamisse?	(Parmanik jt, 2019, lk 70)
Milliseks hindate Jaanihanso Siidritalu keskkondlikku mõju kohalikule kogukonnale? Millist koostööd võiks kohalik kogukond ja Jaanihanso Siidritalu teha, et piirkond oleks kaitstud ja säiliks ümbritsev keskkond?	(Williams jt 2001; Karabati jt 2009 kaudu Hamzah & Tiraeyari, 2012 lk 4359–4360)

Lisa 4. Ekspertintervjuu küsimused

Ekspertintervjuu küsimused Eestimaa Talupidajate Keskliidu tegevjuht Kerli Atsile

Küsimus	Allikas
Kuidas defineerite Teie agroturismi?	Autori koostatud
Mis aastatel hakati Eestis üldse agroturismiga tegelema?	(Chase jt, 2021, lk 574)
Mida täpsemalt kujutab endast agroturism.ee? Kas see on liit, selts, märgis vms?	Autori koostatud
Mille alusel on ettevõtted valitud agroturism.ee leheküljele?	Autori koostatud
Miks ei ole Eestis välja töötatud eraldi agroturismi reguleerivat seadustikku nagu seda on tehtud näiteks Itaalias või USA-s?	(Ana, 2017, lk 7; Chase jt, 2021, lk 574)
Kas ETKL koostab ka statistikat agroturismi näitajate kohta Eestis?	Autori koostatud
Kui suur oli 2022. aastal Eestis müüdüd agroturismiteenuste koguväärtus?	(Chase jt, 2022, lk 7)
Kui palju teenis 2022. aastal keskmiselt üks agroturismiettevõtte tulu?	(Broccardo, 2017, lk 11)
Mil määral teeb Eesti Taluliit koostööd kogukondadega, kus tegutsevad agroturismiettevõtted?	Autori koostatud
Kuidas hindate kohalike kogukondade kaasatust agroturismi arendamisse?	(Fong & Lo, 2015, lk 139; Alim jt, 2021, lk 1480)
Milline on Teie arvates kohaliku kogukonna roll eduka agroturismi ettevõtte töös?	Autori koostatud
Mis on kogukonna ja agroturismi vahelised peamised probleemid, millest tulenevad?	Autori koostatud
Milles peaks ja võiks seisneda kohalike kogukondade ja agroturismiettevõtjate koostöö?	Autori koostatud
Kuidas saab agroturismi ja kogukonna koostööd parandada?	Autori koostatud
Milline on Teie arvates kohaliku kogukonna roll eduka agroturismi ettevõtte töös?	Autori koostatud

SUMMARY

AGRITOURISM IMPACT ON THE LOCAL COMMUNITY USING THE EXAMPLE OF JAANIHANZO CIDER HOUSE

Julia Laidvee

Recently, there has been an increasing interest in sustainable agriculture. Sustainable agriculture does not include only environmental aspects but also economic and socio-cultural ones. For example, when the natural resources are being used effectively, the economic condition of a rural area improves, and there will be more job opportunities for the local people. One of the solutions to increase agricultural enterprises' income is agritourism, a form of rural tourism where agricultural enterprises offer tourism services in addition to their primary activity.

Agritourism is a productive approach to enhance tourists' awareness of the destination's nature, culture, and rural life. Therefore, agritourism broadens one's perspective of the world. One can participate in agricultural activities and practice the gained knowledge in everyday life. A part of agritourism is rural communities which members are all united by shared values and principles. During the previous decades, the population in rural areas has been rapidly decreasing which has been the cause of the economic state deterioration in local communities. Agritourism is one of the opportunities to increase the community's sustainability and socio-economic impacts, such as labour force growth and overall quality of life improvement.

What is not yet clear is the impact of agritourism on the local communities in Estonia. Thus, this thesis examines the latter, aiming to provide proposals for the local authorities to map out the opportunities and support agritourism development in the local community. Agritourism has not been studied enough in Estonia and it has previously been done generally. The author wants to investigate agricultural enterprise's work and

operation processes and analyse their relationship with the local community to examine both the positive impacts and potential issues. The following research question is: what is the impact of agritourism on the local community? The author based the thesis on the example of Jaanihanso Cider House which is in Pärnu county Põhja-Pärnumaa municipality Kaelase village.

Previous studies have reported that agritourism began its development approximately 200 years ago. Agritourism has been defined in several ways by different authors, but all these definitions have one thing in common – relationship between agricultural enterprise and tourists who spend their time on a farm participating in agricultural activities. The leading countries in agritourism are Italy, Poland and the USA, where agritourism is juridically regulated. In Estonia agritourism is not regulated by any specific agritourism law.

The thesis also discussed communities and social anchor theory. Anchor institutions are organizations or enterprises that have been active in the same exact place for several years and contribute to the community socially. They strengthen the social capital (shared values, beliefs, trust, cooperation, and communication) by creating job opportunities and sustainable relationships with the local community. Agritourism enterprise can affect local community both in positive and negative ways. Community members can assess these impacts through the prism of sustainability which consists of four dimensions: economic, socio-cultural, institutional, and environmental.

To fulfil the aim of the thesis, the author conducted the research using the qualitative research method. The thesis population was formed based on all the institutions and residents of the selected communities. The study used a snowball sample which involved community members from Pärnu-Jaagupi borough and Libatse village. These communities are the most active ones in terms of economic and socio-cultural contribution to the municipality. The data were collected using eight semi-structured interviews where the questions were based on the previously mentioned prism of sustainability – every dimension was represented with 4–6 interview questions. In addition, the author conducted an expert interview with Kerli Ats, the CEO of Estonian Farmers' Federation. The content analysis method was used to interpret the results from the interviews.

The results are presented in four dimensions regarding the prism of sustainability. The interviews started with an economical dimension. Respondents were requested to indicate their satisfaction with the prevailing economic condition in their community. The results showed that community members feel positively inclined towards the community's entrepreneurship and agricultural activity. In addition, respondents were asked to mention popular tourist attractions in their community that, amongst others, included Jaanihanso Cider House. The results in the socio-cultural dimension indicated contradictory answers in describing the community. The overall outcome was that the studied community is active and closely connected. From time to time, conflicts may occur, but the solutions are found quickly. All respondents agreed that Jaanihanso Cider House is a trustworthy agricultural enterprise that enhances the community's cultural life.

The institutional dimension required respondents to give information on the organizational aspects of their community. When asked about anchor institutions in the community, the most mentioned institutions were the woodworking company Boardic OÜ, the agricultural enterprise Halinga OÜ and local government agencies. All respondents agreed that agritourism helps with destination marketing. The last section of the interview was the environmental dimension which studied community members' perception of their environment. Some of respondents reported that they have been informing themselves about environmental issues. Respondents are increasingly making environmental-friendly choices and contributing to sustainable living. According to the results, Jaanihanso Cider House does impact the environment negatively, and its agricultural production is entirely organic.

Overall, the results from this study indicate that agritourism creates several benefits for the local community. These findings suggest several courses of action for Põhja-Pärnumaa municipality. Providing practical implications would enhance and support rural life and agricultural entrepreneurship in that area. Põhja-Pärnumaa municipality could do the project-based mapping of the potential agritourism enterprises or enterprises that are interested in agritourism. This mapping could be the basis for the agritourism enterprise network in Põhja-Pärnumaa. Another important practical implication would be cooperating with Estonian Farmers' Federation, tourism, and development organizations (SA Pärnumaa Arenduskeskus, MTÜ Estonian Maaturism, Visit Pärnu, Roheline Jõemaa)

to organize seminars and public forums for the enterprises and the community members where different parties could discuss opportunities for cooperation between agritourism enterprises and communities. Thereby, it is crucial to continue to support organizing the Day of Countryside Living. A broader proposal for the state is to clarify the Tourism Act aspects regarding agritourism. The advocate for this change could be Estonian Farmers' Federation.

The aim of the thesis got achieved. Solution got provided to the research problem. The research question got answered: agritourism makes the destination more attractive and gives the community more value in terms of all dimensions of the prism of sustainability. The author recommends studying the impact of agritourism in other Estonian communities as well while using the qualitative research method to go deeper in the investigation, which can bring up more diverse and insightful results.

Mina, Julia Laidvee,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Agroturismi mõju kohalikule kogukonnale Jaanihanso Siidritalu näitel“, mille juhendaja on Liina Käär, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Julia Laidvee

19.05.2023